

**FORSLAG OM ENDRINGER I ARVELOVEN –  
RETT TIL ARV OG USKIFTE FOR SAMBOERE**

Hva omfatter samboerbegrepet?

Bør slike rettigheter lovfestes?

Kandidatnummer: 672

Leveringsfrist: 25.november 2007

Til sammen 16 126 ord

# Innholdsfortegnelse

<b><u>1</u></b>	<b><u>INNLEDNING</u></b>	<b><u>1</u></b>
1.1	Kort presentasjon av lovforslaget – aktualitet og historikk	1
1.2	Aktualitet og historikk	3
1.3	Avgrensning av oppgaven og videre fremstilling	4
<b><u>2</u></b>	<b><u>SAMBOERBEGREPET</u></b>	<b><u>5</u></b>
2.1	Vi har i dag ingen generell samboerdefinisjon	5
2.2	Èn felles, rådende samboerdefinisjon.	6
2.3	Konklusjon	9
2.4	Kriteriene i lovforslagets legaldefinisjon	10
2.4.1	”Lever saman i eit ekteskapslignande forhold ”	10
2.4.2	”Ekteskapslignende”	14
2.4.3	Øvrige, formelle vilkår	19
2.5	Tilleggsvilkår for legalarv og uskifte	20
2.5.1	Krav om fem års samboerskap i § 28 b	20
2.5.2	Kravet om felles barn i § 28 c	23
2.6	Konklusjon	26
<b><u>3</u></b>	<b><u>FORSLAG OM ENDRINGER I ARVELOVEN</u></b>	<b><u>27</u></b>
3.1	Bør arverett og rett til uskifte lovfestes	27
3.1.1	Hensynet til partenes selvbestemmelsesrett og samfunnets behov for vern av personer som ikke selv makter å ivareta sine interesser.	29

<b>3.2</b>	<b>Lovfestet rett til arv</b>	<b>33</b>
<b>3.3</b>	<b>Lovfestet rett til uskifte</b>	<b>35</b>
3.3.1	Videreføring av uskifteterminologien	38
<b>3.4</b>	<b>Konklusjon</b>	<b>40</b>
<b>4</b>	<b><u>GJENLEVENDE SAMBOERS RETT TIL ARV.</u></b>	<b>41</b>
<b>4.1</b>	<b>Kriteriene i lovforslagets § 28b</b>	<b>41</b>
4.1.1	4 ganger grunnbeløp	41
4.1.2	Fravikelighet.	43
<b>5</b>	<b><u>GJENLEVENDE SAMBOERS RETT TIL USKIFTE</u></b>	<b>45</b>
<b>5.1</b>	<b>Kriteriene i lovforslagets § 28c</b>	<b>45</b>
5.1.1	Omfanget av retten til uskifte	46
<b>5.2</b>	<b>Konklusjon</b>	<b>51</b>
<b>6</b>	<b><u>REGISTER</u></b>	<b>52</b>
<b>6.1</b>	<b>Lov – og forarbeidregister</b>	<b>52</b>
6.1.1	Lover	52
<b>6.2</b>	<b>Forarbeider</b>	<b>52</b>
6.2.1	NOU	52
6.2.2	Stortingsdokumenter	52
<b>6.3</b>	<b>Domsregister</b>	<b>53</b>
<b>6.4</b>	<b>Litteraturliste</b>	<b>53</b>
<b>6.5</b>	<b>Andre kilder</b>	<b>53</b>
6.5.1	Høringsuttalelser	53

**7 LISTER OVER TABELLER OG FIGURER M V** **FEIL! BOKMERKE ER IKKE**  
**DEFINERT.**

## 1 Innledning

### 1.1 Kort presentasjon av lovforslaget – aktualitet og historikk

I januar 2007 sendte Justisdepartementet på høring forslag til endringer i lov 3.mars 1972 nr.5 om arv m.m (arveloven). Saken er fortsatt under behandling i departementet og det er per i dag ikke klart når Ot.prp kan ventes.

I høringsnotatet foreslår departementet at samboere skal ha rett til arv etter hverandre direkte i kraft av loven, det vil si en rett til arv selv om det ikke fremgår av testament etter avdøde, som det kreves etter dagens rett. Samtidig foreslås det at gjenlevende samboer skal få rett til uskifte, ved at gjenlevende etter forslaget gis adgang til å overta samboernes felles bolig og innbo uskiftet med avdødes øvrige arvinger.<sup>1</sup> Et slikt forslag om rett til uskifte og legalarverett for en gjenlevende samboer er banebrytende og har ingen parallell ellers i Norden.<sup>2</sup>

Det var først på begynnelsen av 1970-tallet at myndighetene for alvor tok konsekvensen av at samliv utenfor ekteskap var etablert som en samlivsform som det burde gis lovregler for. Den såkalte konkubinatparagrafen i straffeloven § 279, ble opphevet i 1972<sup>3</sup>.

Gjennombrudd i lovgivningen av betydning for samboere kom likevel først på 1990-tallet ved at lov om husstandsfellesskap ble vedtatt i 1991. Loven gir personer i samme husstand på visse vilkår rett til å overta felles bolig og innbo til markedspris. Loven har et vidt virkeområde og omfatter alle husstandsfellesskap der to eller flere bor sammen, altså mer

---

<sup>1</sup> Hadde avdøde særskilt livsarving, må likevel denne samtykke, jf henvisning til § 10 i forslagets § 28 c annet punktum.

<sup>2</sup> Se Høringsnotat-Forslag om endringer i arveloven-rett til arv og uskifte for samboere s.3 og s.8 flg.

<sup>3</sup> Denne bestemmelsen satte forbud mot ”et offentlig Forargelse vækkende Samliv i utugtig Omgjengelse med en person av det andet Kjøen”. Straffelovkomiteen foreslo allerede i 1925 at bestemmelsen skulle oppheves, men ikke før Justisdepartementet fremmet forslag om opphevelse i 1971, ble den opphevet.

enn det ”tradisjonelle” samboerforhold med to parter. Utover på 1990-tallet fikk vi ellers viktige endringer i trygde- og skattelovgivningen av betydning for samboere.

Et hovedtrekk ved disse endringene var at formell ekteskapeleg status ikke lenger skulle være avgjørende, i stedet skulle det legges vekt på faktisk samlivsstatus. I forarbeidene til lovendringene er det vist til at det er rimelig at samboere med så sterk tilknytning til hverandre som felles barn tilsier, likestilles med ektefeller.

Antallet samboerforhold har økt sterkt siden 1960-tallet og det har vært - og er - et kontroversielt spørsmål om lovgivningen bør regulere samboerforhold, eventuelt slik at de rettsvirkninger som følger av ekteskapet også skal gjelde samboere. I Norge var det lenge en betydelig tilbakeholdenhet med å regulere samboerforhold, men samboeres rettsstilling har vært drøftet i flere utredninger og gjennom mange år; Ekteskapslovutvalget avga delutredningen ”samliv uten vigsel” (NOU 1980:50) i 1980. Utvalgets flertall, alle unntatt ett medlem, fant grunn til å legge fram en særinnstilling om samboeres rettsforhold på bakgrunn av økningen i samboerforhold i samfunnet. Flertallet viste også til at den rettspraksis som forelå, hadde avdekket et klart behov for visse lovendringer.

Under høringen etter NOU 1980: 50 var det likevel ”(...) en gjennomgående oppslutning om utvalgets enstemmige syn om at lovgivningen om ugifte samboende bør begrenses til spesielle områder der det foreligger et særskilt behov”.

Dette syn ble også lagt til grunn for Husstandsfelleskapsutvalgets innstilling i NOU 1988: 12.<sup>4</sup> Her ble det heller ikke foreslått endringer i arveloven, fordi det etter utvalgets syn, var slik at partene gjennom testament kunne sikre hverandre arv på en måte som i praksis ikke var mer ufordelaktig enn ved ektefellers arverett etter loven.

Lovforslagene fra utvalget dannet grunnlag for lov 4.juli 1991 nr 45 om rett til felles bolig og innbo når husstandsfellesskap opphører; husstandsfellesskapsloven.

I 1999 la Samboerutvalget frem innstillingen NOU 1999: 25 Samboerne og samfunnet.

Utvalget var blitt bedt om å gi en ”prinsipiell vurdering av hvor langt samfunnet bør gå i å

---

<sup>4</sup> St.meld. nr 50 (1984-85) Om familiepolitikken, s. 74, Prp. 52 s. 19 flg.

likestille samboere med ektepar”, og drøftet samboernes stilling inngående på en rekke rettsområder. Samboerutvalget falt ned på en lovgivningsmodell hvor samboere kan behandles som ektepar på enkelte områder og som enslige på andre. Utvalget foreslo flere reformer innen arveretten, men uten å utforme konkrete lovforslag.

Det ble også foreslått flere endringer i St.meld. nr 29 (2003-2003) som delvis følger opp noen av forslagene fra Samboerutvalgets innstilling, og det kan derfor hevdes at den tilbakeholdende holdning til en viss grad er i ferd med å endres. Det at det nå foreslås arverett og rett til uskifte for samboeren underbygger holdningsendringen.

Forslagene i høringsnotatet tar utgangspunkt i stortingsmeldingen, sammenholdt med Samboerutvalgets utredning.

## 1.2 Aktualitet og historikk

Familien i dagens samfunn er i forandring og særlig blant unge mennesker er det i dag mange som velger å leve i samboerforhold uten å inngå formelt ekteskap.

Behovet for å gi et lovfestet vern for gjenlevende samboere henger nøye sammen med den økte utbredelsen av samboerskap som samlivsform de siste tiårene.

Samtidig med at antallet samboerskap har økt, har også holdningen til samboerskap endret seg sterkt slik at dette nå kan sies å være en allment akseptert samlivsform i alle aldersgrupper. Dette skyldes delvis at generasjoner med samboere er blitt eldre og utgjør en større andel av befolkningen, noe som har ført til en mer positiv holdning til samboerskap.<sup>5</sup>

Ved at samboerforhold har blitt en utbredt og akseptert samlivsform, blir det lett en forventning i befolkningen om at det gis en viss rettsbeskyttelse for dem som innretter livet sitt i tråd med disse aksepterte normene. Det er også mange misforståelser knyttet til samboeres juridiske rettigheter og plikter; mange tror for eksempel at samboere faktisk allerede har samme rettigheter som ektefeller til arv og uskifte. Slike misforståelser har

---

<sup>5</sup> NOU 1999:25 s. 90, spørreundersøkelser foretatt av Statistisk sentralbyrå viser det samme.

skapt en økende erkjennelse av behovet for å styrke den gjenlevende samboers rettsstilling gjennom lovregulering.

Høringsnotatet kan også ses i sammenheng med at gjenlevende *ektefelle* har fått sterkere rettigheter i avdødes bo; den gjenlevende ektefelles selvstendige arverett er blitt utvidet og det er rett til minstearv som ikke kan innskrenkes. Ektefellens rett til å sitte i uskifte er også blitt utvidet så den kan gjøres gjeldende overfor flere av den avdødes arvinger. Videre er mange av de rettsspørsmålene som oppstår mellom ektefeller, også aktuelle i samboerskap<sup>6</sup>

### 1.3 Avgrensning av oppgaven og videre fremstilling

Jeg har gjort enkelte avgrensninger av hensyn til oppgavens omfang.

I det følgende vil jeg ta for meg noen av lovforslagets bestemmelser og jeg vil konsentrere meg om de som lovfester rett til arv og uskifte, §§ 28 b og 28 c, og samboerbegrepet i § 28 a. Jeg vil også ta for meg det rettspolitiske spørsmålet om samboere bør gis arverett og rett til uskifte.

I tilknytning til min behandling av det foreslåtte samboerbegrepet, har jeg ikke drøftet vilkårene i forslaget § 24 annet ledd annet punktum.

Jeg vil ikke behandle høringsnotatets forslag om gjeldsansvaret under samboeruskifte i § 28d. Jeg vil heller ikke ta for meg bestemmelsen om fremgangsmåten for etablering av samboeruskifte i § 28g, skifteoppgjøret i § 28e, eller de foreslåtte endringene i tvangsfullbyrdelsesloven § 7-13 og i forskriften om yrkesskadeforsikring § 6-1.

Samboerdefinisjonen i lovforslaget omfatter både heterofile og homofile par, men jeg vil ikke ta for meg særskilte problemstillinger som bare gjelder for homofile.

---

<sup>6</sup> Høringsnotat – forslag om endringer i arveloven-rett til arv og uskifte for samboere s.3 flg

Samboere slik de defineres i ftrl § 1-5, ble i 2002 likestilt med ektefeller hva angår avgiftsfrihet for arvede midler, aal § 4 fjerde ledd, jfr § 47 A.

I tilknytning til departementets forslag om legalarv for gjenlevende samboer vil jeg ikke behandle temaer knyttet til arveavgift, men påpeker at legalarven for de samboere som omfattes av den foreslåtte legalarveretten er avgiftsfri, se arveavgiftsloven § 4 tredje ledd jf § 47 A.

## **2 Samboerbegrepet**

### **2.1 Vi har i dag ingen generell samboerdefinisjon**

Tradisjonelt har lovgivningen bygget på et skille mellom de som er gift og de som ikke er gift. Dette skillet mellom ektepar og andre er presist og gir sjelden opphav til tvil om en person er gift eller ikke. Når samboerskap lovreguleres, vil det lett kunne oppstå vanskelige avgrensings- og bevissspørsmål med hensyn til hvem som omfattes av lovgivningen. Disse avgrensingsproblemene kan gi opphav til tvil og konflikter, og kan innebære en uforutsigbar rettstilling både for partene selv og for andre.

Mens det i dagligtalen er nokså klart hva folk tenker på når de snakker om samboere, er det svært vanskelig å foreta en presis avgrensning av gruppen. Det eksisterer i dag ulike samboerdefinisjoner. Hvem som regnes som samboer defineres i forhold til de ulike lovverk og det finnes per i dag ingen rådende, entydig definisjon av samboerskap. I de forskjellige lover og forskrifter er det stilt ulike kriterier for hvem som skal regnes som samboere og kravene varierer ut fra hvilke rettigheter det dreier seg om, avhengig av formålet med reglene. Hvem som omfattes er i dag et tolkingsspørsmål i forhold til hver enkelt bestemmelse, og det kan hevdes at de gjeldende regler gir et bilde av et lite harmonisert regelverk.

Som eksempler på ulike samboerdefinisjoner kan nevnes :

Husstandsfellesskapsloven (lov 4.juli 1991 nr.45 om rett til felles bolig og innbo når husstandsfellesskap opphører) regulerer rettigheter for **”to eller flere ugifte personer over 18 år [som] har bodd sammen i en husstand”** dersom husstandsfellesskapet har vart i minst to år eller partene har, har hatt eller venter barn sammen, jf. § 1. Dette omfatter altså alle voksne som bor sammen med noen de ikke er gift med, så vel kjærester som søsken og venner.

Videre er det i straffeprosessloven § 122 annet ledd likestilling mellom **”personer som lever eller har levd sammen i et ekteskaplignende forhold”** og ektefeller, jf første ledd.

Tvistemålsloven (lov 13. august 1915 nr. 6 har en tilsvarende regel når det gjelder vitneplikt i sivile saker, og i tvisteloven (lov 17. juni 2005 nr.90 ) § 22-8 er partens **”samboer”** gitt samme fritaksrett som ektefellen, uten at det gjøres noe forsøk på å gi noen nærmere definisjon av samboere.<sup>7</sup>

I faglitteraturen finnes flere andre definisjoner av samboerskap, også disse varierer etter hvilke kjennetegn det legges vekt på. I noen definisjoner legges det for eksempel vekt på felles husholdning eller felles økonomi, mens det i andre vektlegges at partene har et følelsemessig forhold.

En annen måte å definere samboere på tar utgangspunkt i hvordan partene selv oppfatter forholdet sitt, ved at det legges vekt på om samboerne regner seg - og fremstår - som et par.

Etter dette fremstår det for meg som et hovedspørsmål i forhold til lovforslaget hvordan samboerbegrepet skal avgrenses.

## 2.2 Ën felles, rådende samboerdefinisjon.

I høringsnotatets § 28a oppstilles en legaldefinisjon på hva som regnes som samboere i forhold til arveloven: ”Med sambuarskap i lova her reknar ein at to personar over 18 år,

---

<sup>7</sup> Se også høringsnotatet s. 13 flg.

som korkje er gift, registrert partner eller sambuar med andre, lever saman i eit ektaskapslignande forhold. Partane i sambuarskapet skal reknast som sambuarar.”

Som det fremgår av samboerdefinisjonen, er den bare ment å gjelde innenfor arveloven, jf ” i lova her”. Det kan etter min vurdering stilles spørsmål ved hvorfor justisdepartementet oppstiller en samboerdefinisjon kun i arveloven, og ikke foreslår en generell samboerdefinisjon gjeldende for alle rettsområder og lovregler.

Hvilke tungtveiende grunner er det for å beholde de ulike samboerdefinisjonene? Vil det være de samme hensyn som gjør seg gjeldende for flere av de lovene som har samboerdefinisjoner, slik at det er hensiktsmessig med en felles definisjon av samboere?

Etter min mening ville samboeres rettstilstand bli mer forutsigbar og med dette også sikrere hvis man med utgangspunkt i en felles samboerdefinisjon visste når man var ”samboer” i rettslig forstand, og dermed inkludert av gjeldende lover og regler på aktuelle rettsområder. Like viktig er det kanskje at man visste når man ikke var omfattet.

Ved å samle de ulike grunnvilkår i de forskjellige legaldefinisjonene på de ulike rettsområder, for eksempel har både barneloven § 4 og straffeprosessloven § 122 annet ledd krav om at man må bo sammen, kunne det kanskje vært mulig for lovgiver å komme frem til en felles samboerdefinisjon. Denne kunne da tjene som et generelt utgangspunkt, og man kunne oppstille tilleggsvilkår i forhold til lover og regler på de ulike rettsområder, slik at de der gjeldende hensyn ble ivaretatt.

Samboerutvalget så det også som ønskelig med mest mulig enhetlig og gjennomgående bruk av begrepet samboer i lover og forskrifter; ”bare der gode grunner tilsier det, burde det avvikes fra denne hovedregelen”.<sup>8</sup> I tillegg ble det i høringsvar påpekt at en harmonisering av samboerdefinisjonene på en del områder både er mulig og ønskelig.<sup>9</sup>

I forarbeider til lovforslaget ble det imidlertid også fremhevet at man ved utformingen av en definisjon må vektlegge at samboere er en svært ulikeartet gruppe. Noen lever sammen

---

<sup>8</sup> NOU 1999:25 kap 2, s.10 flg

<sup>9</sup> Se høringsvar fra familie – og arverettsgruppen ved Juridisk fakultet, Uio, ved John Asland.

livet ut og har felles barn, mens andre er kortvarige og Samboerutvalget la vekt på at de ulike typer samboere har ulike behov for lovregulering av samboerskapet.<sup>10</sup>

Familiemeldingen konkluderte også med at en fullstendig samordning av samboerbegrepet vil være vanskelig. De påpekte at samboernes manglende homogenitet ga gode grunner for en vid definisjon på enkelte områder og en noe snevrere definisjon på andre områder.<sup>11</sup>

Samtidig er det svært viktig at en eventuell felles definisjon er hensiktsmessig og inneholder de nødvendige kriterier. Dette må ses i sammenheng at hvert rettsområde er forskjellig og regulerer ulike rettigheter og plikter. Derfor må det vektlegges ulike kriterier for hva som skal regnes som samboere i den aktuelle sammenheng, slik at de ulike hensyn som gjør seg gjeldende på de forskjellige rettsområder blir ivarettatt. For at det skal bli en god regulering på det aktuelle området.

Familiemeldingen fremhevet også dette ved å fastslå at det fortsatt bør være slik at samboerdefinisjonene er tilpasset hensynene som gjør seg gjeldende på de enkelte rettsområdene. Og påpekte videre at på noen områder bør det legges størst vekt på hensynet til partenes eget valg av samlivsform, muligheten til å inngå avtaler og at samboere ved å inngå ekteskap kan komme inn under de lovreguleringer som gjelder for ektepar. På andre områder bør det legges større vekt på samboernes faktiske husholdningssituasjon og hensynet til å fremme stabile samliv gjennom lovgivning av samboerskap.<sup>12</sup>

Arveretten er et rettsområde med særegne hensyn som må ivaretas, blant annet hensynet til arvelaters ønske og testasjonsfrihet, de øvrige arvinger, avdødes særskilte livsarvinger og ikke minst gjenlevende. Dette er et rettsområde som kan gi grunnlag til tvister og kompliserte arveoppgjør, det er derfor viktig med klar regulering av hvem og hvilke tilfeller som omfattes av de gjeldende regler.

Familiemeldingen fremhevet også dette, ved å vektlegge at regler om rett til å sitte i uskifte innebærer at en gjenlevende samboer prioriteres på bekostning av andre arvinger, og at

---

<sup>10</sup> NOU 1999:25 kap.2

<sup>11</sup> St.meld. nr.29 (2002-2003) s 67 flg

<sup>12</sup> St.meld kap 7.3 s 66 flg

samboere her derfor bør baseres på egne, egnede kriterier.<sup>13</sup> Her er det graden av nærhet mellom personer, likhet med ekteskap slik at det er rimelig at de oppnår samme rettigheter, som er tungtveiende hensyn.<sup>14</sup> Legaldefinisjonen må derfor utformes med kriterier som gjør at dette oppnås.

Videre er det etter min vurdering viktig i denne sammenheng å se at for at lovgivning skal oppfylle sine formål er det en vekselvirkning mellom målgruppen og loven. For at de foreslåtte bestemmelsene skal gi gjenlevende samboer tilsiktede rettigheter og sikkerhet må definisjonen som benyttes være velfungerende slik at den faktisk omfatter de samboere som har behov for en regulering.

Derfor kan det være vanskelig å formulere én definisjon slik at den omfatter alle det er viktig å omfatte på de ulike rettsområde. Det er ulike hensyn som må vektlegges på ethvert rettsområde. Derfor må det fortsatt være slik at det er hensynene innen det enkelte rettsområdet må være avgjørende, slik at definisjonene bestemmes innenfor de enkelte rettsområder.<sup>15</sup> Slik det nå er blitt foreslått i det aktuelle høringsnotat.

Forslaget er i samsvar med både NOU 1999:25 og St.melding. nr.29 (2002-2003).

Også flere av høringsvarene støttet departementets oppfatning om at det neppe er mulig eller ønskelig å utforme en generell samboerdefinisjon som kan gjelde på alle områder hvor samboerskap tillegges rettsvirkninger.<sup>16</sup>

## 2.3 Konklusjon

Av hensyn til forutsigbarhet og rettsenhet for samboere kunne det, etter min vurdering, være ønskelig med en felles, rådende samboerdefinisjon. Jeg ser imidlertid at dette må ses i sammenheng med det faktum at det ikke finnes bare en type samboere i dagens samfunn.

---

<sup>13</sup> Se note 11

<sup>14</sup> Se også Høringsnotatet s 16 flg.

<sup>15</sup> Se også St.meld kap 7

<sup>16</sup> Se blant andre hørings svar fra familie – og arverettsgruppen ved Juridisk fakultet, Uio, ved John Asland.

Samtidig er det ulike rettsområder hvor samboeres rettigheter reguleres, hvor hvert område er forskjellig og derfor må vektlegge ulike hensyn ved utforming av legaldefinisjoner. Videre er arveretten et rettsområde med særegne hensyn som må ivaretas. På denne bakgrunn er de foretatte vurderinger og drøftelser i nevnte forarbeider etter min vurdering hensiktsmessige, og det er også mest hensiktsmessig at det i lovforslaget oppstilles en legaldefinisjon gjeldende kun i arveloven. Slik kan den foreslåtte definisjon på best måte ivareta de hensyn som gjør seg gjeldende, for at samboere skal gis arverett og rett til uskifte.

## 2.4 Kriteriene i lovforslagets legaldefinisjon

### 2.4.1 "Lever saman i eit ekteskapsliknande forhold "

Hovedkriteriet i bestemmelsen er om partene "lever saman i eit ekteskapsliknande forhold" I min drøftelse av dette tar jeg først for meg kriteriet "lever saman" deretter kravet om et "ekteskapsliknande forhold".

#### 2.4.1.1 "Lever saman"

Departementet foreslår at samboeres rett til arv og uskifte skal være avhengig av at de faktisk lever sammen. Dette kravet om faktisk samliv kommer til uttrykk ved "lever sammen". Parforhold hvor partene bor hver for seg ("særboere") vil altså ikke utløse lovfestet rett til arv eller uskifte.

I følge høringsnotatet må partene være permanent bosatt i samme husstand, men det påpekes at det likevel ikke vil være til hinder for at samboere i lengre perioder for eksempel kan bo på hybel for å ta utdanning eller arbeid utenfor hjemstedet.

Om kravet til faktisk samliv er oppfylt må bero på en alminnelig bevisvurdering<sup>17</sup>

Videre må samboerne faktisk bo i samme husstand når arven faller, det vil si det tidspunktet den første av samboerne dør. Hvorvidt samboerskapet består ved dødsfallet, vil

---

<sup>17</sup> Høringsnotat - Forslag om endringer i arveloven – rett til arv og uskifte for samboere, s 17 flg.

også bero på en helhetlig vurdering. Vurderingstemaet bør etter departementets oppfatning være om det etter partenes livssituasjon samlet sett er rimelig å anse partene som samboere<sup>18</sup>.

At definisjonen på denne måten utelukker de par som ikke bor sammen, de typiske kjærestepar fremstår for meg som rimelig. Ved at de ikke deler husstand og derfor også som oftest har separat økonomi, vil de tidligere nevnte hensyn bak en samboerdefinisjon ikke foreligge. Det derfor ikke hensiktsmessig at disse skal ha rett til legarv og uskifte etter hverandre. Vurderingen av om samboerne kan anses å "leve sammen" ved arvefallet skal imidlertid bero på en alminnelig bevisvurdering, om de samlet sett kan anses som samboere i lovens forstand. Innholdet i det oppstilte kriteriet eller den aktuelle vurdering, blir ikke spesifisert i ordlyden i bestemmelsen. Samboere flest vil etter dette ikke ha gode forutsetninger for å vurdere hva som vil anses som å leve sammen rettslig sett.

Det er også påpekt i hørings svar at kravet å om leve sammen ikke er videre spesifisert; man må ha lest forarbeidene for å vite at man for eksempel kan ha studert borte og bodd på hybel i en periode. Og at dette kan sies å være lovteknisk uheldig, både på grunn av at det kan være vanskelig for de aktuelle samboere å forstå hva som ligger i vilkåret og dermed kartlegge sin rettstilstand, men også fordi det i arveavgiftsloven § 47 A er direkte lovfestet hva man skal legge vekt på når det gjelder botid. Det fremheves også at for samboere som sammenligner disse bestemmelsene, kan det lede til motsetningslutninger og dermed en feil forståelse av bestemmelsen. Det påpekes av høringsinstansen at dette kunne klargjøres ved å tilføye i bestemmelsen hva som tillates i forhold til å likevel anses som å leve sammen.<sup>19</sup>

Det kan også tenkes at det vil bli vanskelig å få kontrollert om et par skal anses for å leve sammen eller ikke, når det ikke er noen håndfaste beviskriterier å ta stilling til.

---

<sup>18</sup> Høringsnotat - Forslag om endringer i arveloven – rett til arv og uskifte for samboere s.17

<sup>19</sup> Se hørings svar fra Advokatforeningen.

Det kan etter dette stilles spørsmål om det burde vært oppstilt kriterier som var tydeligere og bevismessig lettere å kontrollere. Subsidiert om det burde vært uttrykt i lovteksten at det foretas en samlet bevisvurdering, og eventuelt hvilke bevis det som ble vurdert.

#### 2.4.1.2 Krav om felles folkeregisterregistrert adresse

Felles adresse i folkeregisteret er ikke gjort til et krav etter legaldefinisjonen. Det presiseres imidlertid i høringsnotatet at partenes folkeregistrert adresse vil være et viktig moment; er de ikke registrert på felles adresse vil det normalt være nødvendig med sterkere holdepunkter av annen art.<sup>20</sup>

Det kan etter min vurdering stilles spørsmål om det burde vært oppstilt et slikt krav om felles registrert adresse. Det er for eksempel gjort i barneloven § 4 tredje ledd; det er når ”sambuarar er folkeregistrerte på same adresse eller erklærer i melding til folkeregisteret at dei bur saman”

Det ville gjort vurderingen mer konkret og forutsigbar. Eventuelt burde det vært presisert i lovteksten at felles adresse i folkeregisteret er et viktig moment i bevisvurderingen.

Samboerutvalget inntok standpunkt som departementet, det gikk ikke inn for et krav om felles folkeregistrert adresse. Utvalget la vekt på at folkeregistrering alene ikke gir et fullgodt bilde av hvem som er samboere. Dette fordi et slikt krav ville forutsette at alle melder flytting til riktig tid, og det ville også være problematisk i forhold til studenter som kan stå registrert på foreldrenes adresse.<sup>21</sup> Det samme standpunkt inntok regjeringen i St.meld. nr 29 (2002-2003), hvor de konkluderte med at det måtte foretas en konkret vurdering av foreliggende dokumentasjon, og at felles folkeregistrert adresse (kun) vil være et viktig moment og sentralt utgangspunkt sammen med andre opplysninger. De fremhevet at det er det faktiske samboerskap som bør være avgjørende.<sup>22</sup>

---

<sup>20</sup> Høringsnotatet – Forslag om endringer i arveloven-rett til arv og uskifte for samboere, s. 17 flg

<sup>21</sup> NOU 1999:25 kap 3 og 12.

<sup>22</sup> St.meld. nr 29 (2002-2003) s.61

I hørings svar til lovforslaget ble det imidlertid hevdet at felles adresse i folkeregisteret gir de beste registeropplysninger om samboerskap. Å oppstille et slikt krav vil være en måte å unngå tvist omkring eksistensen eller varigheten av et samboerforhold, det vil også være retts teknisk enkelt å håndtere. Det vil på den annen side kunne ha en uheldig signaleffekt, ved at samboere vil kunne spekulere i å ikke melde flytting.<sup>23</sup>

Som det fremgår av forarbeidene avdekker dette etter min durdering, ”faren” ved å oppstille klare og firkantede vilkår, nemlig at de blir enklere å omgå. Hvis felles folkeregistrert adresse ble krevet ville det være enkelt for parter å unngå å gi gjenlevende arve- og uskifterett ved å unnlate å melde flytting. Selv om de faktisk bor sammen og etter en samlet bevisvurdering ville vært å anse som samboere, og på denne måten omfattet av hensyn bak lovreguleringen. På samme måte kan regelen omgås ved at par kun melder flytting, uten å oppfylle øvrige krav til samlivsform; det registreres felles, men ”pro-forma” samboerskap. Slik vil det være mulig å oppnå en uberettiget arve- og uskifterett. Det er videre et tungtveiende moment at felles registrert adresse ikke vil gi garanti for at de øvrige vilkår er oppfylt. Om partene lever i ekteskaps lignende forhold må fortsatt baseres på tillit til partene og deres opplysninger.

Samtidig fremheves det i hørings svar at et slikt krav vil utelukke samboere; mennesker som faktisk bor sammen, men ikke har felles registrert adresse, og som vil ha behov for rett til arv eller uskift.<sup>24</sup>

Dette bør også ses i sammenheng med at for at et slikt krav skal gjøres effektivt, vil det være nødvendig med kontrolltiltak. At en kontrollmyndighet for eksempel skal gå inn og sjekke folkeregistrert adresse og om dette stemmer med de faktiske samlivsforhold, kan oppleves som krenkende og kan sies å bryte med respekten for folks privatliv.

Med dette kan det sies at det er bedre at domstolene tar stilling til om det eksisterer samboerskap utifra en bredere vurdering i de tilfeller hvor partene er registrert på

---

<sup>23</sup> Se hørings svar fra familie – og arverettsgruppen ved Juridisk fakultet, UiO, ved John Asland.

<sup>24</sup> Se note 23.

forskjellig adresse. Det kan være andre bevismessige momenter, som for eksempel vitnemål fra naboer og felles postadresse.<sup>25</sup> Det kan imidlertid være hensiktsmessig å presisere i en kommende proposisjon at det er i unntakstilfelle at det er aktuelt å få status som samboer hvis man ikke har felles folkeregisteradresse.<sup>26</sup> Slik vil forhåpentligvis de fleste etterstrebe å få registrert seg på felles adresse, men man unngår inngripende kontrolltiltak og at faktiske samboere blir utelatt av definisjon og loven.

#### 2.4.2 "Ekteskapslignende"

Videre må samboerne ha levd sammen i "ekteskapslignende forhold".

I følge høringsnotatet innebærer dette at det er et etablert parforhold, og at paret har innrettet seg "ekteskapslignende". Om dette kravet er oppfylt vil bero på en helhetsvurdering. På det formuesrettslige området vil det normalt innebære at partene i en viss utstrekning har felles økonomi, eller at de har visse forutsetninger om å ivareta hverandres behov også på det økonomiske området over tid.<sup>27</sup>

Samboerutvalget fremholdt også at det er vanlig å regne par som lever sammen i ekteskapslignende forhold som samboere, men at det ikke er opplagt hva som skal legges i "ekteskapslignende"; "Ekteskap kan være ulike når det gjelder grad av nærhet mellom partene, om de har felles økonomi, felles bolig og lignende. Slike variasjoner finnes i enda større grad i samboerforhold".<sup>28</sup>

I mandatet til samboerutvalget ble det likevel tatt utgangspunkt i at samboere "forstås som personer som lever i stabile ekteskapslignende forhold":

For det første måtte det dreie seg om et *parforhold*. For det andre måtte paret ha *felles husholdning og felles faktisk bosted*. For det tredje måtte det være et *samliv som viser*

---

<sup>25</sup> Se note 23.

<sup>26</sup> Se også høringssvar fra Advokatforeningen

<sup>27</sup> Høringsnotat – Forslag om endringer i arveloven – rett til arv og uskifte for samboere s 40

<sup>28</sup> NOU 1999:25 s 17 flg

*stabilitet*. Alle disse kriteriene kunne etter deres oppfatning rommes av begrepet ”ekteskapslignende”.<sup>29</sup>

Et hovedkriterium også ellers i lovverket har vært at forholdet skal være ”ekteskapslignende”, jf for eksempel straffeprosessloven § 122 annet ledd som likestiller med ektefeller ”personer som lever eller har levd sammen i et ekteskapslignende forhold”.

Etter ordlyden i bestemmelsen skal det også her foretas en skjønnsmessig vurdering av samboerforholdet, uten at det gis holdepunkter for vurderingen i bestemmelsen. Etter min vurdering er den naturlige språklige forståelse av ”ekteskapslignende” ikke entydig, og for den vanlige samboer kan det derfor være vanskelig å vite hva som ligger i dette begrepet. Slik kan det bli vanskelig å klarlegge deres rettstilstand, ved at det er vanskelig å forutse om de omfattes av legaldefinisjonen og dermed lovreguleringen.

Dette kan på den annen side ses i sammenheng med at ettersom det er stor ulikhet blant både ekteskap og samboerskap er det viktig at ordlyden i kriteriet omfatter de ulike typer samboerskap. At det er valgt formuleringen ”ekteskapslignende” anser jeg at må ses i lys av at det er graden av nærhet mellom partene og likhet med ekteskapet som er noen av hensynene bak at det nå foreslås at de skal gis lovfestede arverettigheter. Samtidig blir det i forarbeidene oppstilt visse vurderingsmomenter, for eksempel stabilitet og felles økonomi. Jeg finner imidlertid at det av hensyn til en tydelig lovtekst og tilgjengelighet for samboere flest, kunne vært hensiktsmessig om disse også ble presisert i lovteksten.

I hørings svar blir det påpekt av at det i mangel av håndfaste kriterier, kan det sies at lovforslaget vil være egnet til å skape enda større usikkerhet om hvilken rettstilling hver enkelt samboer har. Ved at det vil skape atskillige grensetilfeller, hvor det vil fremstå som usikkert om forholdet omfattes av loven eller ikke. Vilkåret hevdes å være en tilnærmet rettslig standard og det må foretas en konkret, skjønnsmessig vurdering i hvert enkelt tilfelle. Det er etter deres vurdering rimelig å tro at de argumentene mot testasjon som

---

<sup>29</sup> Høringsnotat kap 7.4

regulering av arverettslige spørsmål, ikke avhjelpes av dette lovforslaget. Behovet for å opprette testament vil trolig gjøre seg like gjeldende her som etter gjeldende rett.<sup>30</sup>

Også av andre instanser påpekes det at det ikke er opplagt hva som skal legges i ordet og at begrepet bør presiseres i arveloven eller i odelstingproposisjonen. Det fremheves at i og med at husstandsfellesskapsloven fanger opp for eksempel foreldre og barn eller søsken som bor sammen, er det av særlig betydning å klargjøre hva som skal være rettsstillingen i forhold til arveloven kapittel IIIA hvis arve-og uskiftereglene skal favne en snevrere gruppe av samboende.<sup>31</sup>

Etter dette kan det spørres om det for å letter kunne kartlegge et ”ekteskapslignede” samboerskap, skulle opprettes for eksempel et samboerregister. Slik kunne de aktuelle samboere registrere seg, og på denne måten omfattes av samboerbegrepet.

#### 2.4.2.1 Samboerregister

Ville et slikt register være hensiktsmessig for å kartlegge hvem som lever sammen i ekteskapslignende forhold, og med dette klargjøre helhetsvurderingen?

Høringsnotatet fremhever at det i dag er vanskelig å definere når et samboerskap blir etablert og når det blir oppløst. I motsetning til for ektepar finnes det ikke noen entydige kriterier å følge om man vil konstatere om et par er blitt samboere, og et brudd kan heller ikke enkelt tidfestes.

Samboere kjennetegnes ved at de bor sammen. Det finnes imidlertid ingen statistikk som kan gi fullstendige opplysninger om samboeres boligforhold, eller om hvor mange andre som bor sammen uten at de skal regnes som samboere; ikke noe boligregister eller sentralt register over samboere.<sup>32</sup>

---

<sup>30</sup> Se også høringssvar fra Jussformidlingen.

<sup>31</sup> Høringssvar fra familie-og arverettsgruppen ved Juridisk fakultet, UiO, ved John Asland.

<sup>32</sup> Se høringsnotat – Forslag om endringer i arveloven – rett til arv og uskifte for samboere s. 40 flg.

St.meld. nr 29 (2002-2003) fremholdt også at samboerskapets uformelle karakter gjør det vanskeligere å ha oversikt over denne gruppen enn ektepar. Den påpekte samtidig at for at lovgivningen skal komme til anvendelse for samboere, må imidlertid samboerne gi seg til kjenne, men at det gjør seg gjeldende samme hensyn her som ved et eventuelt krav om felles folkeregistrert adresse; det er uansett bare paret selv som kan stå inne for om forholdet deres er ekteskapslignende. Denne opplysningen kan ikke kontrolleres fullt ut og må baseres på tillit.

På den annen side anså regjeringen det slik at et frivillig samboerregister innebærer at motiverte par kan "inngå samboerskap" ved å avgi en samboererklæring. Bevisvurderingen med hensyn til samboerforholdets varighet kan slik lettes ved at registreringstidspunktet tillegges avgjørende vekt. Imidlertid la den vekt på at det ville medføre at det måtte kunne kontrolleres at plikten overholdes, noe som vil gripe inn i folks privatliv på en omfattende og meget uheldig måte.

Et samboerregister ville etter regjeringens mening heller ikke gi registrerte samboere rettslig status som ektepar. Utgangspunktet vil fortsatt være at samboere likebehandles med ektefeller på nærmere bestemte områder, og betydningen av registreringen må defineres nærmere fra område til område. Videre at man kan også her, som ved spørsmålet om felles folkeregistrert adresse, risikere at lovgivningen ikke kommer til anvendelse på samboere man ønsker å tilgodese. Samtidig som det kan åpnes for omgåelse av regelverk ved at samboere unngår rettsvirkninger ved å la være å registrere seg.

Å opprette et sentralt register ville derfor, etter regjeringens mening, gi ulike rettigheter og plikter for registrerte og uregistrerte samboere. Dette ville skape en mer uoversiktlig rettighetssituasjon enn i dag.

Familiemeldingen konkluderte derfor med at faktisk samboerskap bør også her, som i dag, være avgjørende for å komme inn under lovreguleringer av samboerskap. Videre at kontrollen må bygge på en konkret vurdering.<sup>33</sup>

---

<sup>33</sup> St.meld nr 29 (2002-2003) s. 61 flg

Samboerutvalget la vekt på de samme hensyn som i Familiemeldingen og fant at opprettelse av et register, frivillig eller obligatorisk, vil bli for ufullstendig og ikke tjene sin hensikt.<sup>34</sup> Her ble det i tillegg fremhevet at regulering av samboerskap ikke ville være avhengig av et slikt register; det ville være tilstrekkelig at samlivsstatus dokumenteres på de områdene der samboerskap har betydning for rettigheter og plikter.<sup>35</sup>

Et flertall av høringsinstansene var også i mot å opprette et sentralt samboerregister. Det ble fremhevet at noe av poenget med å innføre legalarverett er å fange opp de minst ressurssterke blant samboerne. Det vil nok ofte være de samme beveggrunner for at enkelte unnlater å registrere seg i et samboerregister som til at de unnlater å gifte seg eller å opprette testament. For å fange opp flest mulig av de samboere som har behov for rett til arv og uskifte vil derfor et krav om registrering i et samboerregister være uheldig.<sup>36</sup> Men samtidig ble det påpekt at i og med at retten til å sitte i uskiftet bo og arverett har stor økonomisk betydning, bør det stilles strenge krav til dokumentasjon på samboerskapet. Forslaget oppstilte etter deres mening, vage kriterier og det ble foreslått at man i loven hadde listet opp flere momenter som legges inn i vurderingen.<sup>37</sup>

Selv om det bevismessig og retts teknisk ville være gunstig å opprette et samboerregister, påpekes det tungtveiende hensyn i mot. Blant andre hensynet til menneskers privatliv og at spørsmålet om samlivet er ”ekteskapslignende” fortsatt vil måtte baseres på samboeres egne opplysninger. Det fremgår også av St.meld.nr 29 (2002-2003) og NOU 1999:2 at et slikt register ikke vil klarlegge rettstilstanden, men heller opprette et nytt skille mellom samboere; mellom de registrert og de uregistrerte. Et slikt register vil samtidig ikke forandre rettstilstanden, samboere vil fortsatt måtte defineres konkret i forhold til hvert aktuelle rettsområde. På bakgrunn av Familiemeldingen og Samboerutvalgets drøftelse av spørsmålet, finner jeg det mest hensiktsmessig at det ikke opprettes et samboerregister.

---

<sup>34</sup> NOU 1999:25 s. 11 flg.

<sup>35</sup> NOU 1999:25 s. 131 flg

<sup>36</sup> Se høringssvar fra familie- og arverettsgruppen ved Juridisk fakultet, UiO ved John Asland.

<sup>37</sup> Se også høringssvar fra Skattedirektoratet.

### 2.4.3 Øvrige, formelle vilkår

#### 2.4.3.1 Myndighetskrav.

På arverettens område er det etter departementets syn grunn til også mer formelle vilkår, og i bestemmelsen oppstilles et krav om at begge samboere må være over 18 år for å få rett til arv og uskifte etter loven.

En innvending mot et slikt krav kan være at mindreårige samboere vil ha en mindre sikkerhet enn ektefeller etter forslaget, ettersom mindreårige kan få tillatelse til å inngå ekteskap etter ekteskapsloven § 1 første ledd. Slik vil gjenlevede, umyndige ektefeller inneha en rett til arv og uskifte som umyndig samboer ikke har rett til.

Mot dette kan sies at rett til arv og uskifte ikke så tungtveiene så lenge en samboende er umyndig og det foreligger underholdningsplikt fra foreldrene.

I høringsuttalelse påpekes det også at selv om samboerskap ofte tjener som et forstadium til ekteskap, gjerne spesielt for unge samboere, må myndighetskravet ses i sammenheng med at rett til arv og uskifte for samboere under 18 år vil sjelden være praktisk ut ifra øvrige vilkår loven oppstiller. Samtidig er det allerede et slikt krav for å gjøre gjeldende rettigheter etter husstandsfellesskapsloven § 1, og det er hensiktsmessig at arvereglene og skiftrettslige naturalutleggsreglene har samme aldersgrense.<sup>38</sup>

#### 2.4.3.2 Samboerne må ikke være gift, registrert partner eller samboer med andre.

Kravet innebærer at det i lovens forstand ikke vil være mulig å etablere et samboerskap mens man fortsatt lever i et etablert forhold med en annen person.

---

<sup>38</sup> Se høringsvar fra familie – og arverettsgruppen ved Juridisk fakultet, UiO, ved John Asland.

Det blir påpekt i lovforslaget at det er større grunn til å ha slike formelle krav i arverettslige relasjoner enn i mange andre, blant annet for å unngå at personer kan ha samtidige retter etter flere personer.

Dette kriteriet er viktig for å unngå at en person kan ha rett til arv eller uskifte etter sin tidligere samboer og sin tidligere ektefelle samtidig. Det kan også ses i sammenheng med kravet om at samboerskapet skal være ”ekteskapslignende”.

Det bør presiseres i arveloven eller i odelstingproposisjonen at dette skal forstås slik at det ikke kan være noen hindringer i veien for å gifte seg eller inngå partnerskap.

Av ordlyden i utkastet går det frem at man ikke vil tilstå samboerrettigheter etter arveloven i tilfeller av faktisk bigami (hvor en eller begge partene er gift, registrert partner eller samboer med andre). Det bør også klargjøres om det skal forstås slik at samboerne ikke kan være i slekt, dette enten i loven selv ved en henvisning til ekteskapsloven § 3.

Spørsmålene kan også tas opp i forarbeidene.<sup>39</sup>

## 2.5 Tilleggsvilkår for legalarv og uskifte

### 2.5.1 Krav om fem års samboerskap i § 28 b

Den foreslåtte legaldefinisjon i § 28a gir i seg selv ingen rettigheter. Det stilles tilleggsvilkår om varighet og felles barn for å oppnå rettighet til arv og uskifte etter loven.

Forslagets § 28b omhandler gjenlevende samboers rett til arv.<sup>40</sup> I bestemmelsens første ledd oppstilles det som vilkår at samboerne har vært samboere i minst fem år;

” Den som har vore sambuar med avdøde i minst dei siste fem åra før dødsfallet.. [ ] ”

---

<sup>39</sup> Se høringsuttalelse fra familie – og arverettsgruppen ved Juridisk fakultet, Uio, ved John Asland.

<sup>40</sup> Bestemmelsen i sin helhet blir behandlet i pkt. 4

I høringsnotatet fremhever departementet at samboeres arverett vil innebære en prioritering på bekostning av andre arvingers arverett, og at man derfor må veie de ulike interesser mot hverandre, særlig gjenlevende samboer og avdødes barns interesser.

Videre må det utarbeides klare kriterier for når det vil være rettferdig å prioritere gjenlevende samboer foran øvrige arvinger.

Bakgrunnen for kravet etter lovforslaget om minst fem års samboerskap er etter dette at samboerskapet da kan regnes som så stabilt og varig at det er rimelig å gi samboerne en rett som ellers bare tilkommer ektefeller. Et annet vesentlig moment for departementet er at samboerne ikke nødvendigvis har like interesser i at samlivet skal lovreguleres, noe som etter deres mening tilsier at det bør gå en viss tid før legalarveretten får virkning i et samboerforhold.

Også regjeringen foreslår fem års varighet.<sup>41</sup>

For kravet om minst fem års samboerforhold er det videre et utgangspunktet samboerskapet må ha vært sammenhengende i disse fem årene. Samboerskapet må likevel regnes som sammenhengende selv om partene i perioder er atskilt på grunn av arbeidssted eller utdanning, når de bor sammen med jevne mellomrom.<sup>42</sup>

Dette er i samsvar med vurderingene i samboerutvalgets vurdering – ”To personer som vanligvis lever sammen, men som midlertidig lever adskilt på grunn av utdanning eller arbeid, bør regnes som samboere. En student som har hybel eller leilighet på studiestedet, men lever i et parforhold [med en person av annet kjønn] i helger og studieferien, må således regnes som samboer”.<sup>43</sup>

Ordlyden i bestemmelsen sier imidlertid ikke at et slikt midlertidig opphold i samboerskapet, ikke vil avbryte samboertiden.

---

<sup>41</sup> Høringsnotatet kap 8.3

<sup>42</sup> Høringsnotatet s 41 flg

<sup>43</sup> NOU 1999:25 kap 12.1

Det fremgår av høringsvar at det kan virke uheldig at både arveavgiftsloven § 47 A og folketrygdloven § 1-5 tar inn i lovteksten et forbehold om opphold på grunn av institusjonsopphold mm mens det ikke fremgår av ordlyden i arveloven. For de som ikke har lest forarbeidene kan det lede til motsetningsslutninger, slik at de tolker ordlyden som at dette vil avbryte et samboerforhold. Det foreslås å ta inn i arveloven § 28b at ved beregningen av botid medregnes opphold utenfor felles bopel på grunn av utdanning, arbeid, sykdom, institusjonsopphold eller andre lignende forhold, jfr § 47 a, eller en mer åpen formulering som i folketrygdloven § 1-5 fjerde ledd. Det påpekes at formuleringen i arveavgiftsloven å foretrekke, i og med at folketrygdloven åpner for at også midletidige brudd i forholdet kan regnes med.<sup>44</sup>

Det fremgår av dette at departementet ved utarbeidelsen av et fem-års krav har lagt vekt på en interesseavveining mellom gjenlevende samboer og avdødes barn. De har vektlagt hensynet til klare, bevismessige regler og hensynet til når det anses rimelig at gjenlevende prioriteres fremfor avdødes arvinger. Her er det graden av nærhet og stabilitet i samboerskapet som har vært utslagsgivende. I tillegg har departementet villet ivareta partenes ulike interesser i forholdet, ved at det tar fem år før en arverett oppstår. Etter min vurdering, kan det problematiseres hvordan disse hensynene er ivaretatt ved å oppstille et fem-årskrav.

Om et samboerskap har oppnådd tilstrekkelig grad av nærhet og stabilitet i løpet av fem år, vil være individuelt og variere fra par til par. Noen kan sies å ha et svært seriøst og stabilt samboerskap etter kun ett år, mens andre som har bodd sammen i mer enn fem år ikke har stabilitet og nærhet som kan rettferdiggjøre en prioritering av gjenlevende. På den annen side er det av hensyn til forutsigbarhet, viktig med klare og bevismessig håndterbare regler. Spesielt ved regler som utløser en så viktig rettighet som arv, er det et tungtveiende hensyn at reglene er enkle å håndtere og bevise. Slik er dette gjort så klart som mulig ved at det oppstilles et krav om fem års varighet. Jeg vil imidlertid påpeke at dette bør ses i sammenheng med at det i dette vilkåret ligger et krav om at samboerskapet skal ha vært

---

<sup>44</sup> Se høringsvar fra familie – og arverettsgruppen ved Juridisk fakultet, UiO, ved John Asland.

sammenhengende, og det avgjøres utifra en konkret vurdering. Det foretas med dette skjønnsmessig vurdering av samboerskapets varighet, uten at det i bestemmelsens ordlyd gis indikasjoner på hvilke momenter som tas i betraktning.

Uttrykket ”være sambuar” skal også vurderes utifra legaldefinisjonen i forslagets § 28a som også krever at det blir foretatt konkrete bevisvurderinger. Ses dette i sammenheng, finner jeg at det oppstilte fem-års kravet for den alminnelige samboer, utifra ordlyden i bestemmelsen, ikke vil fremstå som klar. Dette vil imidlertid kunne avhjelpest med at, det som tidligere nevnt, oppstilles i bestemmelsen hvilke momenter som tas med i vurderingen av om fem-års samboerskap er oppfylt.

For par med felles barn vil imidlertid ikke varigheten av samboerskapet være avgjørende, da det er tilstrekkelig til å oppnå rett til arv etter loven at paret har felles barn, jf § 28b første ledd; ”Same retten har den som var sambuar med den avdøde ved dødsfallet, og som har, har hatt eller ventar barn med avdøde.”

Det må imidlertid ses i sammenheng med at det kreves at paret var samboere ved dødsfallet, slik at det også her må foretas en vurdering av om da faktisk var samboere ved dødsfallet.<sup>45</sup>

### 2.5.2 Kravet om felles barn i § 28 c

Felles barn er også et vilkår i forslagets § 28b, men ettersom det er et alternativt vilkår i tillegg til varighetskrav, reiser det ikke de samme spørsmål.

Innledningsvis finner jeg det hensiktsmessig å fastslå at om barnet er felles, vil bero på fastsettingen av hvem som er far (og mor) etter barneloven. Alternativet ”felles barn” får da bare betydning i heterofile samboerskap, ettersom det er kun registrerte partnere som har adgang til stebarnsadoptions, jf. partnerskapsloven § 4 og adopsjonsloven § 5a.

---

<sup>45</sup> Jeg behandler vilkåret om felles barn i pkt.2.5.2.

Departementet foreslår i § 28c første ledd, rett til begrenset uskifte for gjenlevende samboer, dersom paret har felles barn; ” Den som var sambuar med den avdøde ved dødsfallet, og som har, har hatt eller ventar barn med den avdøde...[ ]”.<sup>46</sup>

Uskifteretten skal i motsetning til arveretten være forbeholdt samboere som har, har hatt eller venter barn.<sup>47</sup> Varigheten av samboerskapet skal altså ikke ha betydning for uskifteretten. Bakgrunnen er at departementet har ment at barnløse samboere kan tilgodese hverandre med testament. Departementet har lagt særlig vekt på at samboere uten barn står fritt til å regulere spørsmål om arv i testament ,og at samboerne står fritt til å foreta formuesoverføringer seg imellom i levende live i form av gaver.<sup>48</sup>

Flertallet i Samboerutvalget foreslo at samboere som har felles barn *eller* som har levd sammen i minst fem år, skal ha rett til å sitte i uskifte med felles bolig og innbo. Departementets forslag er med dette forskjellig fra Samboerutvalgets forslag.

At departementet utelukker barnløse samboere kommenteres av ulike høringssinstanser. Det ble påpekt at samboerpar med felles barn ikke nødvendigvis har større tilknytning til hverandre enn samboerpar uten felles barn. Det kan derfor være uheldig å skille mellom samboere med og uten barn, da behovet for uskifte ikke nødvendigvis avhenger av barn i forholdet, for eksempel unge samboere som er frivillig/ufrivillig barnløse og eldre uten felles barn.<sup>49</sup>

Det ble også påpekt at departementet tydeligvis antar at samboere uten barn vil være mer påpasselige med å opprette testament enn samboere med barn og hvis problemet var pliktdelsarven og ikke frykten for at samboerne ikke skulle opprette testament, ville det

---

<sup>46</sup> Jeg tar for meg hele bestemmelsen i pkt.5.

<sup>47</sup> Jeg behandler ikke de ulike typetilfeller som kan omfattes med formuleringen, jeg tar for meg at gjenlevende har felles barn med gjenlevende.

<sup>48</sup> Se høringsnotatet s 26

<sup>49</sup> Høringssvar fra nettverk for overformynder i Norge

være tilstrekkelig å innføre en adgang til ved testament å tilgodese hverandre med uskifterett og at uskifteretten går foran evt fellesbarns pliktdele.<sup>50</sup>

Etter min vurdering er det viktig å fremheve at bestemmelsen med dette utelukker de samboerne som er barnløse, men likevel har bodd sammen betydelig lenger enn lovforslagets krav til arv. I ytterste konsekvens vil det si at fetteres og kusiners rett til arv (til og med statens arverett etter arveloven § 46) står sterkere enn den gjenlevendes behov for å sitte i uskifte. Samtidig finner jeg grunn til å kommentere at departementet legger vekt på at samboere uten barn kan disponere over eiendeler i testament. Har avdøde livsarvinger, vil pliktdelsarv innskrenke testasjonsfriheten. Videre er sentrale hensyn bak lovforslaget om rett til arv og uskifte å ivareta den gruppe samboere som ikke er klar over at arverett for gjenlevende må fastsettes i testament. På samme måte er det for å beskytte en eventuell svakere part i et samboerforhold, ved at denne skal beskyttes selv om den andre ikke vil gi arverett. Ved at det for barnløse vil kreves at det fastsettes i testament en uskifterett for gjenlevende, finner jeg at departementet tilsynelatende ikke legger til grunn de nevnte hensyn ved utformingen av rett til uskifte.

Samtidig ble det påpekt at ved å bruke barn som avgjørende kriterium slipper man bevisproblemer vedrørende samboerskapets varighet. Det er viktigere for uskifteretten enn for arveretten å ha helt klare kriterier for hvem som er berettiget; mens arveretten gjelder et begrenset beløp, vil uskifteretten i mange tilfeller omfatte hele eller tilnærmet hele boet. Videre vil de særlige bånd som uomtvistelig skapes mellom samboere med felles barn, taler for det mer inngripende arverettslige vernet som retten til uskifte representerer.<sup>51</sup> Etter min vurdering kan det være uheldig å utelukke samboere uten felles barn, ettersom man da kan utelukke samboere som har like sterk tilknytning til hverandre som samboere med barn. Samtidig ser jeg at det ved utformingen av rett til uskifte er viktig med klare og bevismessig enkle vilkår. På denne måten kan det anses som at kravet om felles barn, og den tilknytning mellom samboere som det medfører, ”oppveier” et manglende

---

<sup>50</sup> Se høringssvar fra familie – og arverettsgruppen ved Juridisk fakultet, UiO, ved John Asland.

<sup>51</sup> Se høringssvar fra familie – og arverettsgruppen ved Juridisk fakultet, UiO, ved John Asland.

varighetskrav, og gjør det rimelig at en gjenlevende samboer kan sitte i uskifte på bekostning av avdødes øvrige arvinger.

## 2.6 Konklusjon

Ved utformingen av rettsregler for samboere er det viktig å ta hensyn til den manglende homogenitet blant disse; samboere varierer etter alder og hvor de er i livet. Mens noen samboerforhold har vart i mange år og er stabile, er andre svært kortvarige og uten særlig tilknytning mellom partene. Samtidig må man tilpasse reglene utifra de ulike hensyn som vektlegges på de forskjellige rettsområder.

Både i forlagets legaldefinisjon i § 28a og tilleggsvilkårene i §§ 28b og 28c, kunne det av hensyn til en tydeligere avgrensning og regulering, vært ønskelig med mindre skjønnsmessige kriterier i bestemmelsene. Utifra de nevnte hensyn finner jeg likevel at disse kan være hensiktsmessige, ved at de åpner for at de ulike typer av samboere omfattes. Det kan også sies at rettsikkerheten til samboere på denne måten ivaretas bedre enn med svært firkantede, men bevismessig enkle håndterbare regler. Ved at avgjørelsen av om de oppstilte vilkår er tilstede blir gjort ved en konkret, helhetlig vurdering av den faktiske situasjon, gir det stor mulighet for at viktige hensyn blir ivaretatt og det gir mindre rom for omgåelse av reglene.

Etter min vurdering vil det imidlertid være hensiktsmessig om noen av de oppstilte vurderingsmomenter kom til uttrykk i lovteksten. Med dette kan samboere innrette seg etter reglene, og rettstilstanden ville bli mer klarlagt og forutsigbar.

### 3 Forslag om endringer i arveloven

#### 3.1 Bør arverett og rett til uskifte lovfestes

Jeg vil i det følgende foreta en drøftelse av hensyn som gjør seg gjeldende for lovregulering av både arverett og rett til uskifte for gjenlevende samboer.

Videre i de neste punkt vurderes lovregulering av arv og uskifte hver for seg, med de særkilte hensyn gjeldende for henholdsvis arv og uskifte.

De viktigste rettighetene for den gjenlevende *ektefelle* er rett til arv etter loven ( som i begrenset grad kan innskrenkes ved testament) og rett til å sitte i uskifte med den førstavdødes eiendeler. Av disse er uskifteretten den praktisk viktigste, ved at den innebærer at den gjenlevende vil ha bedre muligheter til å opprettholde levestandarden. De rettigheter arveloven gir avdødes ektefelle er imidlertid en naturlig følge av den nærhet og samhørighet et ekteskap normalt innebærer. Ekteparets økonomi vil som regel være sammenvevd. Ektefellene har en gjensidig underholdningsplikt, og deres økonomi vil som regel være sammenvevd. De reglene som er for ektefeller i dag, er blitt til etter en avveining av den gjenlevendes ektefelles interesser på den ene siden og hensynet til de øvrige arvingene på den andre siden. Denne avveiningen har resultert i regler der ektefellen i en viss grad gis rettigheter som går på bekostning av andre arvingers rettigheter i den avdødes bo.<sup>52</sup>

Gjenlevende samboer har i dag et beskjedent arverettslig vern i norsk rett. Samboere har ikke rett til arv etter hverandre i kraft av loven, det foreligger heller ingen rett til uskifte. Skal en gjenlevende samboer arve sin avdøde samboer, må det ha grunnlag i et testament. Testament til fordel for en samboer må imidlertid ligge innenfor de alminnelige rammer som arveloven oppstiller. Har testator livsarvinger, kan det bare disponeres over en tredel av det han/hun etterlater seg, jf arveloven § 29. Hvor partene har barn vil man på grunn av pliktdelsreglene ikke få til en uskiftelignende ordning uten barnas samtykke. Hvis partene

---

<sup>52</sup> Høringsnotat s 10 flg.

er barnløse kan man lage en ordning etter mønster av det som gjelder for uskifte gjennom gjensidig testament, man da vil nok partene ofte ønske friere rådighet enn under uskifte.

På enkelte områder finnes imidlertid særskilt lovgivning. Viktigst er husstandsfellesskapsloven. Loven gir imidlertid ikke grunnlag for verdioverføring fra den avdøde parts bo til den eller de gjenlevende partene i husstandsfellesskapet. Den gir dermed heller ikke rett til arv for gjenlevende medlemmer av husstanden og loven regulerer kun retten til naturalutlegg når det gjelder felles bolig og innbo.<sup>53</sup>

På noen sentrale områder har det også vokst frem særskilte regler i rettspraksis- først og fremst gjelder det regler for stiftelse av sameie og tilkjenning av vederlag basert på ulovfestede berikelseprinsipper.

Rettspraksis viser også at det etter norsk rett kan oppstå ”samboerhusmorsameie” på samme måte som for ektefeller. Det vil si at en samboer kan bli ansett som medeier basert på indirekte bidrag under samlivet, jf Rt. 1978s 1352.<sup>54</sup>

Selv om samboerskap kan ligne på ekteskap kan ikke ekteskapsloven anvendes analogisk, nettopp fordi at denne loven forutsetter at et ektepar har formalisert forholdet ved å gifte seg. Samboere er parter som i prinsippet kan inngå ekteskap om de ønsker det. Samboerskap er således et alternativ til ekteskap, og reiser det samfunnspolitiske spørsmål om hvordan lovgiveren skal stille seg til dem.<sup>55</sup>

I dag behandles imidlertid samboere med felles barn likt med ektefeller i trygderetten, både i forhold til rettigheter og plikter, ftrl § 1-5, mens samboere uten barn likestilles med ektefeller i noen sammenhenger. Innenfor skatteretten, forsikringsretten, straffeprosessen, m.v. har det skjedd en varierende grad av likestilling. Det finnes i tillegg andre regler som likestiller samboere med ektefeller; reglene om omsøtelse ved konkurs i

---

<sup>53</sup> Nærmere fremstilling av gjeldende rett for hhv rett til arv og uskifte behandles i pkt 3.1 og 3.2

<sup>54</sup> Høringsnotat pkt 4 s 8

<sup>55</sup> Lødrup og Sverdrup, Familieretten, 5.utg 2004, s.336

dekningsloven § 5-2 tredje ledd, og bevisbyrderegelen i tvangsloven § 7-13 tredje ledd. Med forbehold om at forsikringsretten og konkursloven også regulerer privatrettslige forhold, er det etter min vurdering hensiktsmessig å fremheve at dette er regler som hovedsaklig regulerer offentligrettslige forhold. Høringsnotatets forslag om rett til arv og uskifte regulerer privatrettslige forhold mellom samboere. På det privatrettslige området er avtale- og disposisjonsfrihet sentrale hensyn, og innen arveretten må hensynet til arvelaters vilje og testasjonsfrihet tas med i vurderingen. Dette ble også påpekt av samboerutvalget NOU 1999:25, ved at flertallet gikk lenger i å foreslå å likestille samboere og ektefeller på det offentlig rettslige område enn på det privatrettslige. På det privatrettslige området la utvalget større vekt på individenes selvstendighet og partenes eget valg av samlivsform.

### 3.1.1 Hensynet til partenes selvbestemmelsesrett og samfunnets behov for vern av personer som ikke selv makter å ivareta sine interesser.

Ved vurderingen av om slike rettigheter skal lovfestes må det foretas en interesseavveining. Det foreligger hensyn både for og imot en lovregulering av arverett og rett til uskifte for gjenlevende samboer.

Her er det retten til å velge en mindre regulert og mer uforpliktende samlivsform som må veies opp mot behovet for å verne personer som selv ikke kan ivareta sine interesser.

Lovregulering innebærer et inngrep i en rettslig situasjon som av mange samboere kan være ønsket. Det er grunn til å anta at en del velger samboerskap nettopp for å unngå de rettsvirkningene som følger av ekteskapet<sup>56</sup>. Lovregulering kan dermed innebære at samboere i noen tilfeller dermed blir fratatt muligheten til å velge andre alternativer enn lovens normalordning, eventuelt at de selv må ta skritt for å unngå å komme inn under normalordningen. Mot dette kan det som påpekt av Samboerutvalget, være situasjoner der partene har motstridende interesser når det gjelder ekteskapsinngåelse og lovregulering av samlivet. .

---

<sup>56</sup> NOU 1999:25 s.113

Departementet fremhevet i høringsnotatet at selv om samboere har adgang til å regulere arverettslige spørsmål ved avtale eller testament, vil ofte dette ikke være en fullgod løsning; alle med barn rår kun over en tredel av formuen ved testament, jf arveloven § 29 første ledd. I tillegg vil mange utsette å skrive testament slik at dette aldri blir gjort, til tross for at man har intensjon om å gjøre det.

Videre er det klart at mange ikke har et bevisst og avklart forhold til sin egen rettsstilling og til hva som skjer når samboerskapet opphører ved den enes død og det vil ofte være de som har minst ressurser, som har vanskeligst for å orientere seg i regelverket. Etter deres mening kunne derfor rimelighetshensyn tilsi at deres rettigheter ble ivaretatt gjennom lovgivning.

Det ble også lagt vekt på at bakgrunnsretten - det vil si de rettsregler man faller tilbake på dersom man ikke foretar seg noe - burde gå ut på det som gir det rimeligste resultatet for samboerpar<sup>57</sup>

Samboerutvalget fremhevet at det i vår kultur er en frivillig sak både å gifte seg og å la være. Da er det viktig å ivareta en god balanse mellom hensynet til den enkelte persons selvbestemmelsesrett, og lovgivers rett til å gripe inn med krav og regler,

Videre fremholdt de at en grunn til å leve som samboer kan nettopp være et ønske om at to selvstendige, voksne mennesker skal kunne ta ansvar for sitt samliv uten offentlig innblanding.<sup>58</sup>

Samtidig påpekte de at selv om valg av samlivsform er opp hver enkelt, kan en rekke betingelser for og konsekvenser av dette valget likevel være et offentlig anliggende.

Samfunnet har ansvar for å ivareta den svake parts interesser i mellommenneskelige forhold og fellesskapet, og lovgiver kan på denne bakgrunn legge føringer på forhold som hører inn under privatlivet.

Det ble også ansett som tungtveiende at det er en forutsetning at partene er omtrent likeverdige, for at prinsippet om selvbestemmelse skal fungere godt og rettferdig som

---

<sup>57</sup> Høringsnotatet s 10 flg

<sup>58</sup> NOU 1999:25 kap.11

rettighetsbasis for et samliv. Å overlate reguleringen av rettigheter og plikter fullt ut til private forhandlinger og avtaler mellom de to, kan i praksis innebære at en (ressurs)svak part i et forhold kommer uheldig ut. Dette må ses i sammenheng med at dersom paret skal regulere samlivet selv, forutsetter dette en innsikt i juridiske forhold som mange ikke har. Om lovgiver velger å la samboerskap være uregulert, betyr det at ansvaret for å finne hensiktsmessige avtaler legges over på den enkelte.<sup>59</sup>

Det ble under høringsrunden fremhevet at det fordi samboerskap har blitt en akseptert og utbredt samlivsform, vil nok mange samboerpar som er vant med den norske velferdsmodellen, ha en forventning om en viss minimumsbeskyttelse ved dødsfall. Det ble påpekt at det er et stort behov for å styrke gjenlevende samboers rettsstilling, og at legalarverett og rett til uskifte er hensiktsmessige virkemidler for å imøtekomme samboernes behov.

Det ble påpekt at svært mange samboere i dag utnytter ikke muligheten til å tilgodese hverandre i testament og at de i en del tilfeller heller ikke mulighet til å sikre hverandre i den grad de ønsker gjennom testament; Hvor samboerne har barn og det meste av deres formue ligger i felles bolig, ligger pliktdelsreglene i veien for at samboerne kan sikre hverandre muligheten til å beholde felles bolig når en av dem dør.

Det er derfor viktig å få regler om arv og uskifte både av hensyn til samboere som ikke har opprettet testament, og for de som med dagens arveregler ikke kan gis tilstrekkelig beskyttelse gjennom testament. Hensynet til avtalefrihet og eventuelle avvikende ønsker fra samboer ble tillagt vekt ved at det kan løses ved retten til å eliminere uskifte ved testament.

Det ble imidlertid fremhevet at det er svært viktig at det drives folkeopplysning om de nye reglene. "Hvis samboerarveretten skal gi et dårligere vern enn ektefellen- som jo høringsnotatet legger opp til- er det viktig at det gjøres et målrettet informasjonsarbeid om hva forskjellene går ut på. Den gradvise harmoniseringen av rettstillingen til samboere med

---

<sup>59</sup> NOU 1999:25 s.125

det som gjelder for ektefeller har den ulempe at folk flest ikke aner hvilke områder hvor det er fullstendig, delvis eller helt uten beskyttelse”.<sup>60</sup>

På bakgrunn av nevnte drøftelser og argumenter er det min vurdering at forslaget om å lovfeste rett til arv og uskifte for gjenlevende samboer må ses i sammenheng med hensynet til partenes selvbestemmelsesrett og behovet for vern av personer som ikke selv er i stand til å ivareta sine interesser; det må foretas en avveining om å gripe inn i samboernes uregulerte samlivsform, mot hensynet til behovet for å sikre gjenlevende samboers rettstilling. Ved at den foreslåtte lovgivning ikke er preseptorisk, kan jeg ikke se at den krenker samboers selvbestemmelsesrett. Eventuelle avvikende ønsker kan, som tidligere nevnt, reguleres i testament. Det fremgår også at det ikke alltid er et bevisst valg som gjør at partene lever i samboerskap, og med dette ikke innehar samme rettigheter som ektefeller; det kan være på grunn av rettsuvitenhet – partene er ikke klar over at de ikke er sikret arv og uskifterett, eller det kan være interessemotsetninger – slik at den ene part ikke ønsker å gi averettighet og kan nekte dette ved å ikke opprette testament.

Dette må ses i sammenheng med gjenlevende samboers behov for sikring gjennomlovregulering. Det fremgår at svært få benytter seg av adgangen til å opprette testament, samtidig som det foreligger en forventning om at de allerede innehar slike rettigheter.

Ved at den foreslåtte lovregulering kan fravikes ved testament, vil den kunne fungere som et sikkerhetsnett. Med dette kan det sies at den dekker både behovet for å sikre gjenlevende samtidig som den ivaretar samboernes mulighet til å ikke omfattes av arveretten. Det er den vesentlige forskjell fra ektefellenes situasjon, at samboere i testamentsform kan fraskrive seg hele arveretten og uskifteretten, ektefeller vil imidlertid alltid kunne kreve en minstearv, jf arveloven § 7.

---

<sup>60</sup> Se høringsvar fra John Asland

### 3.2 Lovfestet rett til arv

For *ektefeller* finnes et omfattende regelverk som automatisk kommer til anvendelse ved inngåelse av ekteskap, og som slik setter rammer for hvilke avtaler ektefeller kan inngå om økonomiske forhold. Ved inngåelse av ekteskap omfattes man automatisk av ufravikelige arverettigheter.

En gjenlevende ektefelle har som hovedregel krav på en fjerdedel av det avdøde etterlater seg dersom den avdøde har livsarvinger, og en halvpart dersom den avdøde ikke etterlater seg livsarvinger. Ektefellens arverettigheter kan i testament begrenses til fire ganger grunnbeløpet dersom den avdøde ikke hadde livsarvinger. Ytterligere begrensninger i den lengstlevende ektefelles arverett er ikke tillatt, jf al. § 7 tredje punktum. Ektefellens arv kan fortrenge arv for andre arvinger, inkludert livsarvingenes pliktdelsarv<sup>61</sup>. Dette innebærer en bevisst prioritering av lengstlevende ektefelle på bekostning av avdødes øvrige arvinger.<sup>62</sup>

Det økonomiske forholdet mellom samboere er imidlertid som hovedregel ikke lovregulert, og samboere er derfor avhengig av å inngå avtaler for å klargjøre det økonomiske forholdet seg imellom. Utgangspunktet når det gjelder det økonomiske forholdet mellom samboere er at hver av dem skal behandles som enslige; de har ikke gjensidig underholdningsplikt, i motsetning til ektefeller.<sup>63</sup>

For at gjenlevende skal arve noe i det hele tatt, kreves det etter gjeldende rett at avdøde har opprettet testament. Videre er testasjonsfriheten begrenset av pliktdelsregler, i dag går livsarvingene foran gjenlevende.

Regjeringen foreslår i forslaget § 28 b en legalarv på 4 G til gjenlevende samboer; en rett til arv i kraft av loven, uten at det er gitt i testament.<sup>64</sup>

---

<sup>61</sup> Jf arveloven kap.2

<sup>62</sup> Høringsnotat-Forslag om endringer i arveloven-rett til arv og uskifte for samboere s.20

<sup>63</sup> St.meld. nr.29 s.60 flg

<sup>64</sup> Forslagets § 28b behandles i pkt.4

Den foreslåtte arveretten skal gjelde uavhengig av om avdøde hadde livsarvinger og det gis med dette forslaget en arverett som styrker gjenlevende samboer på bekostning av avdødes andre arvingers rett.

Samboerutvalget konkluderte med at det ikke bør innføres lovfestet arverett for samboere. Utvalgets flertall fant at rett til legalarv ville gå for langt i å styrke gjenlevende på bekostning av førstavdødes livsarvinger.

Videre la de vekt på at det er enkelt for samboere å opprette testament til fordel for hverandre og at gjenlevende har visse rettigheter til bolig og innbo i kraft av husstandsfellesskapsloven. Det ble imidlertid foreslått at samboere skal kunne bestemme i testament at gjenlevende skal arve et beløp begrenset oppad til 4G, uten hinder av livsarvingenes pliktdelsarv. Dette gir samboerene mulighet til å prioritere gjenlevende i testemanet i samme utstrekning som loven fastsetter minste arv for ektefeller. Det gis på denne måten mulighet til å sikre gjenlevende et nødvendig økonomisk minimumsnivå. Foreslo i tillegg å la arveloven § 67 (om tolking av testamenter) gjelde for samboere: Utvalget gikk inn for at det skal legges vekt på å gi samboere kunnskaper om arverettigheter og muligheten for å sette opp testament.

Forslaget harmoniserer derfor ikke med NOU 1999:25.

I norsk rett utpekes arvingene enten direkte av loven-legalarv, eller ved en disposisjon far arvelaterens sider-testamentarv. Tanken er at arven bør tilfalle personer som hadde et visst samhörighetsforhold med arvelateren mens han levde; arven skal tilfalle dem som sto arvelateren nærmest. Norsk rett hviler også på testasjonsfrihetens prinsipp. Avdødes midler skal gå til dem som sto arvelateren nær, eller til personer og institusjoner som arvelateren helst ser beriket ved hans død.<sup>65</sup>

Etter min vurdering medfører ikke lovforslaget noen endring i forhold til de oppstilte prinsipper. Testasjonsfriheten ivaretas ved at testator kan fraskrive seg arverett gjennom

---

<sup>65</sup> Peder Lødrup, Oversikt over arveretten s.10

testament. Jeg finner det også rimelig at det er fraskrivelse av arv som kreve aktiv handling, slik at bakgrunnsretten ( den man faller ned på dersom ingenting blir foretatt), sikrer gjenlevende arv. Dette kan også ses i sammenheng med at man går utifra at de fleste samboere ønsker at de skal arve hverandre.

For meg er det avgjørende at det også arverett for ektefellen går på bekostning av andre arvingers rett, og at arvingene uansett må leve med faren for at samboerne skal gifte seg eller inngå registrert partnerskap. Lovfesting av arverett til samboere medfører derfor ikke noe større innskrenking i forhold til øvrige arvinger i, kun bedre sikring av gjenlevende. Det faktum at det foreslås at den skal være fravikelig og at samboere derfor kan fratras all arv, styrker mitt synspunkt om at jeg finner det rimelig og hensiktsmessig å lovfeste arverett for gjenlevende samboer.

### 3.3 Lovfestet rett til uskifte

*Ektefeller* har rett til å sitte i uskifte etter reglene i al kap III. Uskifte innebærer at skifteoppgjøret etter en avdød ektefelle utsettes, oftest frem til den gjenlevende ektefellen dør. Adgangen til å sitte i uskifte er svært praktisk viktig rett for gjenlevende, den innebærer at gjenlevende vil ha bedre muligheter til å opprettholde levestandarden. Et annet moment er at et skifte etter et dødsfall, vil være en opprivende opplevelse og innebære en ekstra psykisk belastning.

Gjenlevende samboer har i dag ingen lovfestet rett til å sitte i uskiftet bo. Etter dagens rett må det ved førstavedes dødsfall avklares hvilke verdier som tilhørte avdøde og hvilke verdier som tilhører gjenlevende; gjenlevende beholder det han eller hun eier, mens avdødes verdier fordeles ved arveoppgjøret.

Ved samlivsbrudd må derfor samboere som hovedregel inngå avtale dersom boet skal fordeles på annen måte enn at hver beholder sine eiendeler og at sameiegjenstander fordeles etter sameiebrøk. For fordelingen av eiendeler som var sameie, gjelder sameielovens regler.

Hvis gjenlevende alene eier eller leier den felles bolig, er det klart at han eller hun uten videre beholder boligen ved samboerens død. Arvingene kan ikke gjøre noe krav på boligen. Hvor partene eide boligen sammen eller avdøde eide den alene, kan gjenlevendes rett til boligen sikres gjennom testament her som ellers, så sant testamentet går klar pliktdelsreglene.<sup>66</sup>

Husstandsfellesskapsloven inneholder imidlertid enkelte bestemmelser om fordelingen av felles bolig og innbo ved samlivsbrudd, også ved død.

Det fremgår ikke uttrykkelig av husstandsfellesskapsloven at lovens regler går foran eventuelle bestemmelser i avdødes testament om hvem som skal overta eiendelene. Dette er imidlertid lagt til grunn i forhold til den tilsvarende regelen i skifteloven som gjelder for ektefeller; gjenlevende ektefelle har rett til å få utlagt felles bolig og innbo på sin lodd etter nærmere regler i skifteloven § 63 annet ledd. Utgangspunktet blir da at det samme gjelder for samboere, siden forutsetningen var at reglene skulle ha samme innhold. Uansett må testamentet tas med i vurderingen av om gjenlevende samboer skal få rettigheter etter loven.

I rettspraksis er det også lagt vekt på avtaler mellom partene, jf § 4.<sup>67</sup>

Det kan tenkes at samboerne har inngått en avtale under samlivet om hvem som skal overta boligen. En slik forhåndsavtale må vike for lovens bestemmelser - avtalen skal bare "tas i betraktning" ved avgjørelsen om tilkjenning av overtakelsesrett i følge husfskl. § 4. Det fremgår av forarbeidene at det het bare siktes til forhåndsavtaler - på oppgjørstidspunktet kan derfor partene inngå bindende avtaler om overtakelse av boligen, slik regelen også er for ektefeller etter el. § 65. Begrunnelsen for at forhåndsavtaler ikke kan gjøres gjeldende, er hensynet til den svake part. Det vil derfor være naturlig å legge til grunn en rimelig balansert avtale.<sup>68</sup>

---

<sup>66</sup> Kirst Strøm Bull, Ugift samliv, Oslo 1992 s. 174 flg.

<sup>67</sup> NOU 1999:25 s 225

<sup>68</sup> Lødrup og Sverdup, Familiretten 5 utg, Oslo 2004, s. 356 flg.

Det kan tilkjennes også tilkjennes vederlag for ugrunnet berikelse; Høyesterett tok til orde for at samboere hadde en slik vederlagsmulighet i Rt.1984 s.497, og prinsippet ble stadfestet og videreutviklet i to senere høyesterettsdommer, Rt.1989 s.539 og Rt. 2000 s.1089.

I Rt. 2000 s.1089 ( Stell- og pleiedommen ) tilkjente Høyesterett en kvinne 400 000 kroner i vederlag for omfattende stell og pleie av sin mannlige samboer de siste fem årene han levde. Retten konkluderer med at ”alminnelige berikelses- og restitusjonsprinsipper må kunne gi grunnlag for en samboers krav på vederlag for stell og pleie av bofellen ved samlivsbrudd eller brudd”. Den rettssetning som uttales av Høyesterett er uttrykkelig knyttet krav ved samlivets opphør, det er naturlig å forstå dommene slik at kravet først oppstår da. En gjenlevende samboer kan reise kravet mot førstavdødes dødsbo.<sup>69</sup>

Departementet foreslår i høringsnotatets § 28b rett til uskifte for gjenlevende samboer.<sup>70</sup>

Etter lovforslaget må man velge mellom arv eller uskifte.

Hvis samboerne ikke eide den felles bolig, vil uskifteretten kun omfatte innbo. Det blir da en vurdering av om førstavdødes andel av innboet er verdt mer eller mindre enn 4G. En løsning for gjenlevende samboer er å benytte naturalutleggsretten etter hustandsfelleskapsloven, hvis vilkårene for naturautlegg er oppfylt.<sup>71</sup>

Uskifteretten vil, på samme måte som for ektefeller, ikke gjelde hvis den avdøde samboeren hadde særskilte livsarvinger, jf forslagets første ledd andre punktum, jfr al § 10. Den forutsettes da av at livsarvingen samtykker.

Flertallet i Samboerutvalget foreslo at samboere som har felles barn ELLER som har levd sammen i minst fem år, skal ha rett til å sitte i uskifte med felles bolig og innbo.

Familiemeldingen gikk også inn for å lovfeste en rett til å sitte i uskiftet bo med felles bolig og innbo for samboere med felles barn.

---

<sup>69</sup> Lødrup og Sverdrup, Familieretten 5 utg, Oslo 2004 s.349 flg

<sup>70</sup> Bestemmelsen vilkår behandles pkt.2.5.2 og pkt.5

<sup>71</sup> Se høringsvar fra familie – og arverettsgruppen ved Juridisk fakultet, UiO, ved John Asland.

Det fremgår at rett til å sitte i uskifte er en viktig praktisk rett for gjenlevende ektefelle. Etter min vurdering vil det være hensiktsmessig at også gjenlevende samboer gis en slik rett ved lov. Det vil også være gunstig for felles barn.

### 3.3.1 Videreføring av uskifteterminologien

Det fremgår av høringsnotatet at rett til uskifte for samboere, reiser flere problemstillinger knyttet til hvordan rettighetene eventuelt skal reguleres. Når to personer inngår ekteskap, får de, hvis de ikke har avtalt noe annet, felleseie. Felleseie er en formuesordning som omfatter det ektefellene samlet sett eier, men slik at den enkelte ektefelle fortsatt har råderett over sine eiendeler, med visse begrensninger. Det er et mindretall av ekteparene som avtaler en avvikende formuesordning ved at det helt eller delvis særeie. Det synes klart at det er en nær sammenheng mellom det ekteskapelige felleseie og uskifteordningen og samboerskap etablerer ikke tilsvarende formuesordninger. Det påpekes at regler om rett til arv og uskifte for samboere må utformes uavhengig av dette.<sup>72</sup>

Det fremgår av hørings svar at også flere høringsinstanser stiller spørsmål ved bruk av ordet ”uskifte” for de foreslåtte rettighetene til gjenlevende samboer.

Det refereres til regjeringens eget rundskriv G43/95 dødsboskifte, s 13 og 14- ”Uskifte av dødsbo av beskjeden størrelse må bestemt frarådes, jf bestemmelse om minstearv

Man bør videre være svært varsom med å anbefale uskifte til yngre mennseker Det kan være økonomisk langt mer fordelaktig å skifte straks. Det bør under enhver omstendighet gjøres tydelig oppmerksom på konsekvensene av uskifte med hensyn til hva som går inn i uskifteboet (forsikringer, arv, egne inntekter osv.) som ellers ville vært holdt utenom. Disse synspunktene vil ha enda sterkere betydning for en uskifteordning for samboere som verken har en gjensidig underholdningsplikt eller felles økonomi ( felleseie)”.<sup>73</sup>

---

<sup>72</sup> Høringsnotatet s 12 flg.

<sup>73</sup> Se hørings svar fra Dommerforeningens utvalg for familierett, arverett, skifte-og personrett.

Det fremheves at det kan virke som denne betegnelsen har medført at det etter mønster av uskifteordningen, er foreslått regler som synes mindre heldige. Den eksisterende ordning forutsetter i utgangspunktet fortsatt et ekteskapelig felleseie, og det er hele denne formuesmassen som fortsetter å bestå under gjenlevendes bestyrelse. For samboere foreslås derimot en rett til fortsatt disponering av avdødes aktiva bare av bestemt art, men slik at alle aktiva av denne art anses som en egen formuesmasse, som senere skal skiftes særskilt. Det foreslås at rettigheten heller burde betegnes som begrenset bruksrett og det da ikke ville vært behov for regler om forholdet til regulært uskifte; forslaget § 28 c, fjerde og femte punktum, og regler som i §§ 28 d-g. Det hevdes også at foreslåtte siste punktum i § 28 c, om at senere erverv kan gå inn i uskifteboet, vil gi grunnlag for tvilsspørsmål i langt større utstrekning enn den någjeldende arveloven § 17.<sup>74</sup>

Det påpekes også at det er et grunnleggende problem at retten til uskifte er midt i kjernen av de rettigheter ekteskapet utløser etter norsk rett og at uskifteinstituttet har vært sterkt knyttet til formuesordningen felleseie. Ektefeller som har fullstendig særeie har ikke rett til å sitte i uskifte med mindre en slik rett er fastlagt i ektepakt eller testament eller arvingene samtykker. Når samboere får rett til å sitte i uskifte, får vi den noe ”besynderlige rettsordning at samboere har ubetinget rett til å sitte i uskifte, mens det for ektefeller avhenger av formuesordningen. (selv om de kan frata hverandre muligheten gjennom testament”. Dette modifiseres imidlertid ved at særeieordningen er resultat av et rettslig valg, mens samboerordningen i flertallet av tilfellene oppstår uten tanke på denne bestemte arverettslige konsekvens.

Det foreslås at det for å skape en viss balanse kunne være en mulighet at også samboere, hvis formuesordningen minner mest om særeie, enten måtte inngå en avtale eller skrive testament for å gi hverandre en slik rett. Men det påpekes også at i og med at mange av de som trenger ordningen mest neppe vil komme til å opprette en slik avtale eller testament, er imidlertid ikke dette noen god ordning.

---

<sup>74</sup> Se høringsvar fra Oslo byfogdembete

Det konkluderes med at dette er et hensiktsmessig grep; ved å innføre uskifte for samboere kutter man navlestrengen mellom felleseieinstituttet og uskifteinstituttet som historisk sett kan ses på som et avkom av felleseieinstituttet. Uskifteinstituttet og gjenlevendes stilling generelt, kan da etter hvert modelleres ut i fra hvilke behov gjenlevende har uten at man behøver å skjele for mye til formuesordningen mellom ektefellene.<sup>75</sup>

### 3.4 Konklusjon

Det er kartlagt et behov for å sikre gjenlevende samboers rettstilling, både ved at han/hun ofte er uvitende om sin mangel på rettigheter etter gjeldende ordning; at det kreves fastlegging av rettigheter i testaments form og at gjenlevende samboer etter dagens ordning må anses som den svake part fordi det kreves aktiv handling og fastsettelse i testament for å sikre arverett og rett til uskifte.

Ved vurderingen av om arverett og rett til uskifte skal lovfestes vektlegger jeg hensynet til gjenlevende samboers behov for å sikres.

Jeg ser at dette vil skje på bekostning av øvrige arvingers arverett, men jeg velger å vektlegge hensynet til lengstlevendes behov for arverett og rett til uskifte samt at rettighetene etter loven er gjort fravikelige. Med dette anser jeg at hensynet til valgfrihet og testasjonsfrihet er ivaretatt.

Etter min vurdering er det derfor hensiktsmessig å lovfeste både arverett og rett til uskifte for gjenlevende samboer, jf forslaget §§ 28b og 28c

---

<sup>75</sup> Høringssvar John Asland, institutt for privatrett, UIO

## 4 Gjenlevende samboers rett til arv.

### 4.1 Kriteriene i lovforslagets § 28b<sup>76</sup>

I høringsnotatets § 28 b foreslår departementet legalarv for gjenlevende samboer:

*§ 28 b.*” Den som har vore sambuar med den avdøde i minst dei siste fem åra før dødsfallet, har rett til arv svarende til 4 gonger grunnbeløpet i folketrygda ved dødsfallet, også om det er livsarvingar etter arvelataren. Same retten har den som var sambuar med den avdøde ved dødsfallet, og som har, har hatt eller ventar barn med den avdøde.

*Sambuaren sin rett til arv etter første ledd kan berre avgrensast ved testament som han eller ho har fått kunnskap om før arvelataren døydde. Vilkåret om at den attlevande sambuaren må ha fått kunnskap om testamentet, gjeld likevel ikkje dersom det var umogeleg eller det etter tilhøva ville vere urimeleg vanskeleg å varsle han eller henne.*

*Nyttar ein sambuar retten til uskifte etter § 28 c, skal det berre reknast med arv frå den førstavdøde til den lengstlevande sambuaren etter første ledd dersom uskiftebuet blir skift med dei andre arvingane til den førstavdøde medan den lengstlevande sambuaren lever.”*

#### 4.1.1 4 ganger grunnbeløp

Minstearv på 4 G skal i følge departementet sikre gjenlevende et minimum av økonomisk trygghet. Særlig er det hensynet til svakerestilte grupper som i liten grad benytter seg av muligheten til å skrive testamenet som skal ivaretas. Det hevdes at ved at retten til minstearv fastesettes direkte i loven, vil den økonomiske stilling til den gruppen som har størst behov for en slik minstearv ved den enes bortgang trygges, og formålet med lovendringen vil i større grad oppnås.<sup>77</sup>

---

<sup>76</sup> Vilkåret om femårs varighet og felles barn er behandlet i pkt. 2.5

<sup>77</sup> St.meld (2002-2003) s 72

Det fremheves i hørings svar at for samboere uten felles barn, som ønsker å arve hverandre, vil arveretten etter forslaget kun hjelpe et stykke på vei. De aller fleste samboere som ønsker å arve hverandre vil ønske å arve mer enn 4G, og at det som følge av dette fremdeles være nødvendig for disse å skrive testament.

Samtidig må samboere som ønsker å arve hverandre før lovens vilkår er oppfylt, fremdeles måtte skrive testament for å oppnå dette. I tillegg kommer alle de som ikke ønsker den normalordningen loven pålegger de; disse må inngå nye testament for å komme seg fri fra arveordningen de fra før ikke har ønsket.

Det kan selvsagt stilles spørsmål om legalarvens størrelse på 4g er tilstrekkelig sikkerhet for gjenlevende samboer, når man først velger å lovfeste en arverett. Etter min vurdering må den ses i sammenheng med at gjenlevende kan sikres en større rett ved testament. Et vektlagt hensyn er imidlertid at mange samboere ikke vet at det kreves testament for arverett i dag. Beskytte den svake part, mot hensynet til arvelaters evt motstridende ønske, og dennes øvrige arvinger.

Bestemmelsen kan sammenlignes med arvloven § 6 annet og tredje punktum; minstearv for ektefelle, men med den vesentlige forskjell at det ikke ligger noen brøkdelsarv bak. Mens minstearven for ektefeller bare blir aktuell hvor boet er svært lite, vil en samboer etter forslaget aldri få noen legalarv utover 4G. Dessuten er arveretten den samme når samboeren konkurrerer med livsarvinger, annen og endog tredje arvegangsklasse. Ved legalarverett som foreslått, må antas at mange ikke vil oppfatte hvor begrenset denne arveretten i realiteten er. Dette kan føre til at samboere unnlater å opprette testament i den tro at loven ivaretar deres behov.<sup>78</sup>

Et alternativ er imidlertid å gi gjenlevende samboer en arvebrøk på ¼ med en minstearv på 4G, slik som for ektefeller.<sup>79</sup>

---

<sup>78</sup> Se hørings svar fra Oslo byfogdembete og JURK

<sup>79</sup> Se hørings svar fra familie – og arverettsgruppen ved Juridisk fakultet, UiO ved John Asland

#### 4.1.2 Fravikelighet.

Forslagets §§ 28b og c annet ledd

Bestemmelsen sier ikke noe om adgangen til å fastsette i testament at den gjenlevende skal ha rett til en større arveandel enn det som følger av loven. Dette følger imidlertid av de alminnelige reglene om testasjonsfrihet, jf likevel begrensningene som følger av pliktdelsreglene i arveloven kap. IV

Samboerutvalget tok ikke opp til vurdering om evt regler om rett til å sitte i uskifte bør være fravikelige eller ufravikelige.

Departementet foreslår her en regel om at samboere ved testament kan fastsette andre ordninger om uskifte enn det som følger av lovens regler. På samme måte som ved arv, forelås det at et testament som begrenser den andre partens rett til å sitte i uskifte, som utgangspunkt bare er gyldig hvis samboeren har fått kunnskap om testamentet, jf al. § 7 første og annet punktum.

Det påpekes at samboerne må kunne frata hverandre uskifteretten ved testament, på grunn av at hensynet til at personer som har valgt ikke å gifte seg skal unngå å bli påtvunget uskifte må veie tungt. Av hensyn til den andre samboeren bør testator varsle den andre samboeren for at testamentet skal kunne gjøres gjeldende slik det er foreslått.<sup>80</sup>

Arveretten kan begrenses ved testament, det samme gjelder i dag for ektefeller, men ektefeller kan ikke fratas minstearv på 4 el 6 G. Med dette er det den vesensforskjell at gjenlevende samboer kan fratas all arverett .Ellers er forslaget lik som gjeldende bestemmelse i arveloven, jf al § 7.

Den enkelte samboer gis **under tvil** anledning til å bestemme noe annet for arv etter seg dersom dette er mer ønskelig. I følge departementet tar bestemmelsen hensyn til det som

---

<sup>80</sup> Høringssvar fra familie – og arverettsgruppen ved Juridisk fakultet, UiO ved John Asland.

må antas å være normalsituasjonen for de fleste etablerte samboerforhold: det vil si at samboere rent faktisk ikke oppretter testament til fordel for hverandre selv om de egentlig ville ønske at den andre tilgodeses med arv ved et dødsfall.

Lovbestemmelsen vil overføre byrden med å opprette testament fra de samboerparene som ønsker å ha arverett etter hverandre, til de samboere som ikke ønsker å begunstige hverandre med arv.

Ektefellers rett til arv etter hverandre er ufravikelig, jf al § 7 tredje punktum, retten til minstearv på 4 eller 6 G kan altså ikke begrenses ved testament.

Det er klart at ufravikelighet ville gitt større sikkerhet for den gjenlevende, men det bør etter min mening legges vekt på at arveretten heller ikke skal påtvinges samboere. At det kreves aktiv handling for å fjerne arveretten kan sies å ivareta sikkerheten til gjenlevende samboer. Dette beskytter samtidig de rettsuvitende.

Dersom arveretten gjøres preseptorisk, vil muligheten til å velge en samlivsform som gir partene mulighet til å være fullt ut økonomisk selvstendige i forhold til hverandre, ikke lenger være tilstede.

#### 4.1.2.1 Varslingsregelen.

Rimelighetshensyn taler for at den andre part blir varslet om dette, bla for å unngå en ubehagelig overraskelse og muligheten til å opprette et tilsvarende testament for arv etter seg. Foreslås derfor regel tilsvarende al § 7 første og annet punktum.<sup>81</sup>

Det kan reises spørsmål om en varslingsregel etter mønster av al §7 er tilstrekkelig til å beskytte gjenlevende samboer. Dersom arveretten blir fratatt ved testament, vil gjenlevende samboer stå på bar bakke. Ekstra vanskelig blir det for gjenlevende om vedkommende blir

---

<sup>81</sup> Høringsnotatet s 22 flg.

varslet like før dødsfallet. Ektefeller har i slike tilfeller minstearven og ved felles livsarvinger også uskifteretten å falle tilbake på.<sup>82</sup>

Det kunne være hensiktsmessig å endre ordlyden slik at varsling uttrykkelig kommer tydelig fram som et krav.<sup>83</sup>

## 5 Gjenlevende samboers rett til uskifte

### 5.1 Kriteriene i lovforslagets § 28c<sup>84</sup>

Departementet oppstiller en rett til å sitte i uskifte for gjenlevende samboer;

*§ 28c. ”Den som var sambuar med den avdøde ved dødsfallet, og som har, har hatt eller ventar barn med den avdøde, har rett til å ta over felles bustad og innbu som den avdøde åtte, uskift med den avdøde sine andre arvingar etter lova. Hadde den avdøde særskilt livsarving, gjeld likevel § 10 tilsvarande. Den attlevande kan ta over også andre egedelar uskift om det er nemnt i først punktum, dersom det er fastsett i testament eller arvingane samtykkjer. Den attlevande kan likevel ikkje ta over egedelar uskift etter første til tredje punktum dersom han eller ho allereie sit i uskift bu etter ein tidlegare sambuar eller ektemake. Dersom den avdøde satt i uskift bu etter ein tidlegare sambuar eller ektemake, kan den attlevande heller ikkje ta over egedelar frå det første uskifteboet før dette buet er skift.*

*Sambuaren sin rett til å sitte i uskifte kan berre avgrensast ved testament som han eller ho har fått kunnskap om før arvelataren døydde. Vilkåret om at den attlevande sambuaren må ha fått kunnskap om testamentet, gjeld likevel likevel ikkje dersom det var umogeleg eller det etter tilhøva ville vere urimeleg vanskeleg å varsle han eller henne.*

---

<sup>82</sup> Se høringssvar fra familie – og arverettsgruppen ved Juridisk fakultet, UiO, ved John Asland

<sup>83</sup> Se høringssvar fra Den norske advokatforening

<sup>84</sup> Bestemmelsens krav til felles barn behandles i punkt 2.5.2

*Alt den attlevande sambuaren er eller blir eigar av som høyrer naturleg saman med dei egedelane han eller ho har tatt over uskift, går inn i uskifteboet.*”

Gjenlevende samboer må etter forslaget velge mellom å ta arv etter avdøde eller sitte i uskifte. Dersom den gjenlevende blir sittende i uskifte i hele sin levetid, vil vedkommende ikke ta arv. Skifter den gjenlevende med den avdødes arvinger i levende live, vil den derimot ha rett til arv. Viser det seg da at nettoen i uskifteboet ikke overstiger 4G, vil den gjenlevende ta hele uskifteboet i arv, men har ikke krav på tilbakeføring av arv som de øvrige arvingene har mottatt i form av verdier som ikke gikk inn i uskifteboet

Har avdøde særskilt livsarving må denne samtykke for at gjenlevende skal kunne sitte i uskifte, jf forslaget § 28 c

Skriv inn bestemmelsen

Vis til ”tilleggsvilkår ” for behandling av mangel på varighetskrav. Muligens behandles her, sammen med hhv vilkårene til arv og vilkårene til uskifte.

### 5.1.1 Omfanget av retten til uskifte

For *ektefeller* bestemmes omfanget av uskifteboet som utgangspunkt av formuesordningen mellom ektefellene. Som hovedregel er det bare anledning til å overta uskiftet eiendeler som er felleseie mellom ektefellene. For at eiendeler som var særseie skal gå inn i boet, må det være bestemt i ektepakt.

Under uskiftet inngår den avdødes og den gjenlevende ektefelles eiendeler i et felles uskiftebo. Retten til å sitte i uskifte avhenger av om ektefellene har felles barn eller særkullsbarn og om de har felleseie eller særseie. For ektefeller som har felleseie og kun felles barn eller ingen barn, har den gjenlevende ektefellen rett til å overta felleseiet uskiftet med førstavdødes andre arvinger etter loven, jf al § 9 første ledd. For ektefeller som har særseie må det være fastsatt i ektepakt om gjenlevende skal kunne sitte i uskifte med særseiemidler, jf al § 9 annet ledd jf el § 43. Retten til å sitte i uskifte må altså være avtalt på en klar og betryggende måte mens ekteskapet fortsatt besto. Om det ikke foreligger slik

ektepakt, kan gjenlevende bare sitte i uskifte med den avdødes særeie dersom samtlige arvinger samtykker til dette. Uskifteordningen er på denne måten knyttet direkte til en formuesordning som er karakteristisk for ekteskapet, og som reguleres av el. På denne bakgrunn må uskifte anses som en arverettslig særordning for ektefeller.<sup>85</sup>

For å muliggjøre en uskifterett for samboere, er man derfor avhengig av å definere en formuesmasse som skal forbli ”uskiftet” etter den ene samboers død. Man utsetter arveoppgjøret for disse verdiene og gir den gjenlevende en temmelig fri råderett over gjenstandene i mellomtiden.

For samboere har man ikke rettslig sett å gjøre med noen rettslig formuesmasse som det som sådan er knyttet rettsvirkninger til, selv om samboernes eiendomsforhold og økonomi rent faktisk ofte vil være sammenblandet. For å få til en hensiktsmessig regulering av uskifte for samboere er det mye som taler for å konstruere uskifteboet som en felles eiendomsmasse som det som sådan gjelder enkelte særlige rettsregler for.

#### 5.1.1.1 ”Felles bustad og innbu”

Felles bolig vil i følge høringsnotatet være den faste boligen samboerne hadde sammen da den første av dem døde. Bestemmelsen må tolkes i lys av formålet, som er å sikre den gjenlevende mulighet til å opprettholde sin levestandard og hindre at den gjenlevende må flytte som følge av samboerens død. Fritidsbolig eller pendlerboliger omfattes derfor ikke. Innbo omfatter det innbo som følger den faste boligen. Det må trekkes en grense mot ting som er til den gjenlevendes personlige bruk, f.eks klær smykke og forskjellige former for hjelpemidler.

Departementet påpeker at ved å definere uskiftemassen slik blir den gjenlevende normalt bli sikret en vesentlig del av formuesmassen som samboerne rådet over. Den nærmere avgrensning må likevel ifølge bli skjønnsmessig. Mye taler for å la regelen gjelde enhver

---

<sup>85</sup> Høringsnotat pkt 9 s. 23

bolig som har tjent til samboeres felles bruk, uansett når og av hvem av samboerne den ble anskaffet.

Samboerutvalget la vekt på at felles bolig og innbo representerer de nære ting som samboerne har brukt i fellesskap, og at det derfor rammer hardt om den ene må flytte som følge av den annens død. Slik står felles bolig og innbo står i en særstilling. Det ble også påpekt at dette gjenspeiles ved at husstandsfellesskapsloven gir en særlig regulering av behandlingen av disse formuesgodene ved husstandsfellesskapets opphør.

Det hadde vært en fordel om det i bestemmelsen ble presisert at det er innbo i det felles hjemmet, jf el § 67 første ledd litra d.<sup>86</sup>

Det påpekes at et av hensynene bak hele lovforslaget er å verne den svakeste parten, som ikke er i stand til selv å sørge for de rettslige konsekvensene ved dødsfall.

I mange tilfeller har imidlertid ikke samboerne eid den boligen som har tjent som felles bolig. Uskifteinstituttet for samboere blir derfor av illusorisk karakter for de samboerne som leier den felles bolig ved at uskifte da bare vil gjelde for innbo<sup>87</sup>. Det kan hevdes at gjenlevende da ikke vil ha noen fordel av å sitte i uskifte med felles innbo dersom den avdøde hadde mye gjeld som den gjenlevende blir ansvarlig for ved uskifte.<sup>88</sup>

Det fremheves i hørings svar at uskifte fører til forskyvning i balansen mellom gjenlevende samboer og førsteavdødes slektninger. Ofte representerer eid bolig det viktigste aktivum, og i slike tilfeller vil uskifte for gjenlevende si det samme som at han/hun får beholde alt samboerparet har eid. Uskifte kan også bli problematisk for dem som ikke har egen bolig som aktivum, men har investert i f eks fritidsbolig som ikke omfattes av uskifteretten slik den er foreslått. I slike tilfeller må gjenlevende nøye seg med arverett.

---

<sup>86</sup> Dette ble også uttrykt i hørings svar fra Den norske advokatforening

<sup>87</sup> Ektefeller vil også komme i tilsvarende situasjon når de har leid felles bolig

<sup>88</sup> Se hørings svar fra Jussformidlingen

Det vil skape bevismessig og retts tekniske problemer å avgrense gjenlevendes rettigheter til bolig og innbo. Det vil også oppstå vanskelige grensdragninger rundt hvilke eiendeler som inngår i uskifteboet, og hva som er gjenlevendes eiendom utenfor uskifteboet.<sup>89</sup>

Det er ikke lett å se hvorfor adgangen til uskifte skal være begrenset til bolig og innbo. I allefall for de tilfelle hvor barna er umyndige, burde man vurdere å gi gjenlevende samboer samme rett til uskifte med felles barn som en gjenlevende ektefelle ville ha hatt. Forslaget kan også virke noe inkonsekvent når det foreslås en begrenset form for uskifte med bolig og innbo, samtidig som det skal omfatte langt mer enn nødvendig innbo.<sup>90</sup> Hensynet til eventuelle særkullsbarn er ivaretatt ved at de uansett må samtykke for at uskifteretten kan tre inn.

Min vurdering er at naturlig språklig forståelse gir lite holdepunkter for hva som omfattes av av ”felles bustad og innbu”. Det fremgår at avgrensningen skal avgjøres etter en skjønsmessig vurdering. Det er få holdepunkter for vurderingen i den foreslåtte bestemmelsen og det er derfor etter min mening en vanskelig avgrensning å foreta for den vanlige samboer. Vilåret er heller ikke bevismessig enkelt å håndtere. Jeg stiller også spørsmål ved om vilåret gir tilstrekkelig sikkerhet ved at samboere som ikke eier bolig kun vil bli sittende igjen med rett til uskifte med innbo.

#### 5.1.1.2 Også andre eiendeler, ved testament eller samtykke

Dette vilåret utvider omfanget av retten til uskifte.

Etter arveloven § 9 annet ledd kan også en ektefelle sitte i uskifte med sær eiendeler hvis arvingene gir samtykke til dette.

---

<sup>89</sup> Se høringsvar fra John Asland

<sup>90</sup> Se høringsvar fra Oslo byfogdembete

Det påpekes at det må uttrykkelig fremgå av lovteksten at livsarvingene plikdelsarv her må vike . Det vil gjøre lovteksten lettere tilgjengelig for folk flest.<sup>91</sup> Ved samtykke må det i tillegg kunne stilles vilkår, jf Rt 1992 s 374.<sup>92</sup>

### 5.1.1.3 "Er eller blir eiar av... som høyrer naturleg saman med."

For ektefeller følger det av arveloven § 17 at det en gjenlevende ektefelle erverver mens vedkommende sitter i uskifte, går inn i uskifteboet.

Etter lovforslaget vil det som den gjenlevende samboeren erverver og knytter seg til de formuesgoder som uskifteboet omfatter, gå inn i uskifteboet. Nytt innbo som tilføres boligen og midler brukt til vedlikehold vil gå inn som en del av uskifteboet. Bestemmelsen vil også gjelde for uskiftebo som omfatter andre eiendeler enn felles bolig og innbo, se første ledd tredje punktum. Er retten til å sitte i uskifte utvidet ved testament, kan det likevel være at testamentet gir grunnlag for en annen løsning. Bestemmelsen er heller ikke til hinder for at arvingene samtykker i at andre eiendeler går inn i uskifteboet.

Departementet foreslår at eiendeler som knytter seg til den felles bolig med innbo, går inn i uskifteboet, også når de er anskaffet etter at boet ble overtatt uskiftet. Utgangspunktet er at uskifteboet omfatter felles bolig og innbo, uavhengig av eierforholdene samboerne imellom. Dette innebærer at i den grad gjenlevende var deleier i bolig og innbo vil også hans eller hennes del omfattes av uskifteboet. Det samme gjør verdiøkninger som følge av oppussing og generell verdistigning for eiendommen og nye tilskudd til innboet.<sup>93</sup>

Det fremheves at kriteriet er vagt formulert. I og med at mange felles boliger er eid av av samboerne i sammen, bør det gå klart frem av lovteksten at også gjenlevendes eierandel i boligen inngår i uskifteboet. Viktig at det tas stilling til hvilken stilling surrogater skal ha i

---

<sup>91</sup> Høringssvar fra Den norske advokatforening

<sup>92</sup> Høringssvar fra John Asland

<sup>93</sup> Høringsnotatet s 30

forhold til uskifteboet. Fremgår at det er meningen at nytt innbo og midler som er brukt til vedlikehold og oppussing av uskifteeiendommen, skal inngå i uskifteboet.

”Et viktig problem som ikke drøftes; gjenlevende ektefelle selger eneboligen som inngår i uskifteboet for å kjøpe en mindre og billigere leilighet. Skal man si at overskuddet hører naturlig sammen med den nye boligen, eller er dette midler som gjenlevende kan disponere fritt utenboer boet. Hvis overskuddet fra salget ikke anses som en del av boet, vil uskifteboet ved slike transaksjoner kunne reduseres betydelig. Spørsmålet kan oppstå også etter dagens regler hvis arvingene har samtykke i at gjenlevende skal kunne sitte i uskifte med boligen, men hvor det ikke er satt begrensninger i adgangen til å selge boligen eller hva som skal gjelde for salgsprovenyet dersom eiendommen selges.”<sup>94</sup>

Min vurdering blir derfor at også dette oppstilte vilkår fører til en vanskelig grensedracting. Med dette kan det også føre til usikkerhet om hva som skal deles ved skiftet.

## 5.2 Konklusjon

Arverett er et rettsområde hvor det er viktig hensyn at reglene er klare og lett håndterbare for blant annet å oppnå forutsigbarhet. Dette fordi at det er et rettsområde som angår folk flest og regelverket derfor i utstrakt grad benyttes av privatpersoner.

Ved utformingen av regler for samboeres rett til arv og uskifte, mener jeg likevel at behovet for en lovregulering på dette området er viktig, slik at det bør prioriteres å få dem vedtatt relativt raskt, fremfor å vektlegge alle detaljer ved utformingen og mulige problemer som kan oppstå på grunn av eventuelle uklare og skjønnsmessige vilkår i bestemmelsene. Etter en totalvurdering finner jeg derfor at de foreslåtte bestemmelsene som jeg har behandlet i min oppgave, ivaretar de fremholdte hensyn og fremstår som hensiktsmessige i reguleringen av gjenlevende samboeres rett til arv og uskifte.

.

---

<sup>94</sup> Høringssvar fra familie og arverettsgruppen ved Juridisk fakultet, UiO ved John Asland. Det samme påpekes i høringssvar fra Den norske Advokatforening

## **6 Register**

### 6.1 Lov – og forarbeidregister

#### 6.1.1 Lover

Arveloven

Ekteskapsloven

Barneloven

Hustandsfelleskapsloven

Arveavgiftsloven

Folketrygdloven

Dekningsloven

Tvangsloven

Straffeprosessloven

Tvistemålsloven

### 6.2 Forarbeider

#### 6.2.1 NOU

NOU 1980:50 Samliv uten vigsel

NOU 1988:12 Husstandsfelleskapsutvalgets innstilling.

NOU 1999:25 Samboerne og samfunnet

#### 6.2.2 Stortingsdokumenter

St.meld nr.50 (1984-1985) Om familiepolitikken

St.meld. nr 29 (2002-2003) Om familien- forpliktende samliv og foreldreskap.

### 6.3 Domsregister

Rt.1984 497

Rt.1978 1352

Rt.1989 593

Rt.1992 374

Rt.2000 1089

### 6.4 Litteraturliste

Lødrup, Peter , *Oversikt over arveretten*, 4.utgave, Damm&søn, 2005

Lødrup, Peter og Sverdrup, Tone, *Familieretten*. 5.utgave, Oslo, 2004

Bull, Kirsti Strøm, *Ugift samliv*.Oslo, 1992

### 6.5 Andre kilder

#### 6.5.1 Høringsuttalelser

Familie – og arverettsgruppen ved Juridisk fakultet, UiO, ved John Asland

NAV

Den norske advokatforening

Jussformidlingen

Skattedirektoratet

Barne- og likestillingsdepartementet

Nettverk for overformynderiet i Norge

Likestillings- og diskriminerings ombudet

Oslo byfogdembete



## 7 Vedlegg 1